

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşının Mali Sonuçları: Ticaret ve Savaş Tazminatları Meselesi*

Mehmet Akif YALÇIN¹

Özet

Bu çalışma 1828-29 Osmanlı Rus savaşının mali sonuçlarını ele almaktadır. Savaş sonunda iki devlet arasında Osmanlı Devleti aleyhine çok ağır şartlar içeren Edirne Antlaşması imzalanmış, bu antlaşma ile İstanbul yönetimi mali gücünü oldukça aşan bir tazminat yükünün altına girmiştir. Ödenecek tazminat; ticaret ve savaş tazminatı olmak üzere iki kalemden oluşmaktadır. Doğurduğu mali sonuçlar açısından tazminat meselesi çalışmamızın ana odağını teşkil etmektedir. Çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'ndeki belgelerden yararlanılarak tazminat ödemelerinin finansmanı, ödemelerde yaşanan sorunlar ve ödemeler çevresinde gelişen siyasi ilişkiler ele alınmıştır. Tazminat ödeme süreci Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu mali bunalımı derinleştirirken, para sisteminin istikrarsızlaşmasında da önemli rol oynamıştır. Savaş ve takiben tazminat ödemeleri ile geçen süreçte İstanbul idaresi varlığını farklı devletlerle politik bağımlılık ilişkileri kurarak sürdürmek durumunda kalmıştır. Öyle ki Osmanlı Devleti bu süreçte ortaya çıkan Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ile ancak Rusya'nın himayesiyle başa çıkılabilmıştır. Tazminat meselesi çözüme kavuşturulana kadar mütemadiyen Rusya tarafından İstanbul yönetimi üzerinde finans politik bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'ne büyük mali ve siyasi yükler getiren bu süreç; gerçekleştirilmek istenen reformları sekteye uğratmıştır. Tazminat meselesi çözülüp Avrupa devletleri ile ilişkiler düzelmeye başlayınca, reformlar için uygun zemin oluşmuş gibi gözükse de bu dönemdeki ekonomik ve mali bozulmanın kalıcı etkileri devam etmiştir.

Anahtar kelimeler:Edirne Antlaşması, Osmanlı-Rus savaşı, Savaş tazminatı, Ticaret tazminatı

Jel Kodları: H56, F51, E62, E52, N44

Fiscal Consequences of the Ottoman-Russian War of 1828-29: The Issue of Trade and War Reparations

Abstract

This study focuses on the financial results of the Ottoman-Russian war of 1828-29. At the end of the war, the Treaty of Adrianople, which included very harsh conditions against the Ottoman Empire, was signed between the two states. With this treaty, the Ottoman Empire was under a burden of reparation that far exceeded its financial power. The reparation to be paid consisted of two parts, trade reparation and war reparation. The issue of reparation is the main focus of our study in terms of its financial results. In the study; the financing of the reparation payments, the problems experienced in the payments, and the political relations developed around the payments were discussed by making use of the documents in T.R. Presidency Directorate of State Archives. While the reparation payment process deepened the financial crisis of the Ottoman Empire, it also played an important role in the instability of the monetary system. The war and the following reparation payments put Ottoman Empire in such a position that it could only cope with its governor Mehmet Ali Pasha's revolt by establishing political dependency relations with other countries. Ultimately, the Ottoman Empire overcame this revolt under the patronage of Russia. Until the reparation issue was resolved, Russia was constantly using it as a financial-political pressure tool on the Ottoman State. This process, which brought great financial and political burden on the Ottoman Empire, hindered the reforms that were to be carried out. After the Ottoman Empire resolved the reparation issue and developed better relations with European states, a suitable ground for reforms seemed to have been formed but the permanent effects of the economic and financial deterioration in this period continued.

Keywords: Treaty of Adrianople, Ottoman-Russian War, War Reparation, Trade Reparation,

Jel Codes: H56, F51, E62, E52, N44

*Bu çalışma yazarın 2020 yılında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Tarihi programında tamamlamış olduğu "1828-29 Osmanlı Rus Savaşı'nın Mali Sonuçları" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ATIF ÖNERİSİ (APA): Yalçın, M. A., (2023). 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşının Mali Sonuçları: Ticaret ve Savaş Tazminatları Meselesi. *İzmir İktisat Dergisi*. 38(2). 502-525. Doi: 10.24988/ije.1173142

¹ Arş. Gör./ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Salihli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Salihli/Manisa, Türkiye **EMAIL:** mehmetakif.yalcin@cbu.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-5935-604X

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti için uzun bir süre sorun teşkil eden Yunan isyanları zamanla uluslararası bir mesele haline gelmiş; İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletler de meseleye müdahil olmuştu. Bu devletlerin her biri farklı ajandalar ile bu çatışmalarda Yunan tarafını desteklemişti. Rusya'nın giderek saldırganlaşan politikalarıyla süreç Osmanlı-Rus savaşını kaçınılmaz hale getirmişti. 1828-29 yılları arasında her iki tarafın da çok sayıda kayıp verdiği muharebeler yaşanmıştı. Başlangıçta Osmanlı orduları özellikle bazı bölgelerde beklenenden iyi performans gösterse de, Silistre'nin ele geçirilmesi ile beraber Rusya'nın ilerleyişi hızlanmıştı. Kont Diebitsch komutasındaki Rus ordusu Temmuz başında Balkan seferine başlamıştı. Sırasıyla Balkan dağları ve Burgaz'ı ele geçiren Rus ordusu 7 Ağustosta Edirne'ye ulaşmış, bir gün sonra da Edirne'de kontrolü sağlamıştı (Şirokarod, 2009: 338). Diebitsch komutasındaki asker sayısı Edirne'ye ulaşana kadar 15 bine düşmüştü. Bu sayı İstanbul'a yönelik bir harekât düzenlemek için yetersiz olsa da, Rus ordusunun ilerleyişi İstanbul ahalisi ve devlet görevlileri üzerinde büyük bir panik yaratmıştı (Armaoğlu, 2017:195).

Savaşılan hemen her cephede Ruslar Osmanlı ordusuna üstün gelmişti. Ancak savaş beklenenden çok daha zorlu geçmiş, muharebeler ve hastalıklardan dolayı binlerce Rus askeri ölmüş veya yaralanmıştı. Ruslar bir şekilde İstanbul'u işgal etse ve Osmanlı Devleti'nin yıkılma olasılığı belirse dahi; jeopolitik konumu dolayısıyla, İngiltere ve Fransa ile karşı karşıya gelerek uluslararası arenada zor durumda kalacaklarını öngörmüştü. Bu şartlar altında Rus Çarı I. Nikola, Osmanlı Devleti ile mümkün olan en hızlı şekilde barış anlaşması imzalamanın uygun olacağına karar vererek, Kont Diebitsch'e bu yönde talimat vermişti (Anderson, 2001:89-91).

Barış görüşmelerinde Osmanlı Devleti'ni Baş Defterdar Mehmet Sadık Efendi ve Anadolu Kazaskeri Abdülkadir Efendi temsil etmişti. Rus İmparatorluğu'nu ise General Arakaf, Kont Aleksı Orloff ve Kont Niodor Balayet temsil etmişti. 14 Eylül 1829 tarihinde taraflar arasındaki barış görüşmeleri sonuçlanmış, 24 Eylül 1829'da da Edirne Antlaşması metni Padişah II. Mahmud tarafından imzalanmıştı. Antlaşma 16 maddeden oluşmaktaydı. Memleketeyn (Eflak ve Boğdan) ve tazminat meselelerine ilişkin ise iki ayrı ek metin düzenlenmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 73).

1828-1829 Savaşında cephede mağlup olan Osmanlı Devleti, barış müzakereleri esnasında da istediklerini elde edememişti. Edirne Antlaşması metni neredeyse tamamıyla Rusya'nın istekleri doğrultusunda şekillenmişti (Turan, 1951: 142). Osmanlı bürokratlarının gayretlerine rağmen sadece ikincil birkaç konuda değişiklik yapılması sağlanabilmişti. Paul R. Pillar sonuca bağlanmaları açısından savaşları incelediği çalışmasında; 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona erme şeklini "teslim" olarak tanımlamıştır. Yani Pillar, savaş sonunda barış görüşmelerini bir pazarlıktan ziyade; galip tarafın mağlup tarafa isteklerini dayatması şeklinde değerlendirmiştir (Pillar, 1983: 24).

Edirne Antlaşması ile Rusların sınırlarına dâhil ettiği Osmanlı toprağı sınırlı olmuştu (Turan, 1951: 143). Ancak Osmanlı Devleti'nin kayıpları bunun ötesinde olmuştu. Edirne Antlaşması'nın muhtelif maddeleri ile Osmanlı Devleti'nin Yunanistan, Sırbistan, Eflak ve Boğdan gibi birçok bölgedeki egemenliğini giderek zayıflatacak düzenlemeler yapılmıştı. Antlaşmanın beşinci maddesi ile Rusya Eflak ve Boğdan'ın hamisi haline gelmiş ve savaş tazminatı ödenene kadar Rusların bu bölgeleri rehin olarak tutması kararlaştırılmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 82). Antlaşmanın altıncı maddesinde ise Sırbistan'ın iç işlerinde bağımsız olması güvence altına alınmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 74). Antlaşmanın onuncu maddesi ile İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından oluşturulan 1827 tarihli Londra Antlaşması ve 1829 tarihli Londra Protokolü kabul edilmişti. Böylece Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki bağ; yalnızca yıllık olarak ödenen bir vergiden ibaret hale gelmişti. Bu düzenlemelerle, zikredilen bölgelerin zamanla Osmanlı Devleti'nden kopmasının zemini hazırlanmıştı. Nitekim 3 Mayıs 1830 tarihinde imzalanan Londra Protokolü'nün Babıali tarafından tanınması ile Yunanistan bağımsız hale gelmişti (Driault,1921). Yunanistan'ın muhtariyetinin ardından Sırbistan, Eflak ve Boğdan da bağımsızlıklarını ilan ettiler (Turan, 1951: 143).

Edirne Antlaşması'nın yedinci maddesi ise Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki hâkimiyeti açısından önemliydi. Bu maddeye göre savaş halinde olunmayan ülkelerin gemilerinin boğazlardan serbestçe geçip Karadeniz'de ticaret yapabilmeleri güvence altına alınmıştı. Bu durum ise Rus limanlarının ticaret hacmini Babıali'nin aleyhine arttırmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 74-76).

Edirne Antlaşması'nın en önemli ve Osmanlı Devleti açısından en ağır hükümleri Babıali'yi toplamda 11,5 milyon Macar altını ödemeye mahkûm eden ticaret ve savaş tazminatlarına ilişkin sekizinci ve dokuzuncu maddelerde yer alıyordu (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 76-77). Hâlihazırda savaşlar sebebiyle mali durumu oldukça bozuk olan Osmanlı Devleti maruz kaldığı çıkmaz sebebiyle ödeme gücünün ötesinde bir tazminat yükünün altına imza atmak zorunda kalmıştı.

Sonraki bölümlerde ticaret ve savaş tazminatına dair yasal düzenlemeler, finansman süreçleri ve ödemeler esnasında karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Savaşın Osmanlı Devleti maliyesi, para sistemi ve reform çabaları üzerindeki etkileri ele alınmış, bu sürecin devletin geleceği için bir kırılma dönemi niteliği taşıyıp taşımadığı incelenmiştir.

2. TİCARET TAZMİNATI

Edirne Antlaşması'na konu olan ticari tazminatın ortaya çıkışının ilk dayanağı Ruslar tarafından 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşları ve sonrasında imzalanan Bükreş Antlaşması olmuştu. 1806 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki ittifak antlaşması bozulmuş ve savaş durumuna geçilmişti (Armaoğlu, 2017: 108-109). Babıali Rus tüccarlarına yönelik müsadere yapma ve boğazları kapatmak suretiyle geçişleri engelleme, gibi yaptırımlar uygulamıştı. Osmanlı Devleti, 1812 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması ile Tunus, Cezayir ve Trablusgarp korsanlarının Rus tebaa ve tüccarına verdiği zararı karşılamayı kabul etmişti. Ancak İstanbul yönetiminin iç karışıklara, Rusya'nın ise Fransa ile arasındaki mücadeleye odaklanması ile Bükreş Antlaşması'nın birçok maddesi uygulanamamıştı. 1826 yılında Rusya'nın baskılarıyla iki devlet bu hususları ele almak üzere tekrar bir araya gelerek Akkerman Antlaşması imzalamıştı. Varılan mutabakatta Bükreş Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin tazmin etmeyi kabul ettiği Rus zararları olan; 1806 müsadere ve korsanlık faaliyetlerine, 1821'de yapılan müsadere de eklenmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 61-62). Son olarak 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti; Rus tebaa ve tüccarının, Bükreş ve Akkerman Antlaşmaları'nda bahsedilen zararları ile beraber, 1828-1829 Osmanlı Rus savaşındaki kayıplarını da ödemeyi kabul etmek durumunda kalmıştı.

2.1 Ticaret Tazminatına Dair Düzenlemeler

Osmanlı Devleti'nin ödemesi gereken ticaret tazminatı Edirne Antlaşması'nın sekizinci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Babıali'nin Rus tebaa ve tüccarının zararlarına karşılık 18 ay içerisinde 1,5 milyon Macar altını² ödemesi kararlaştırılmıştı. Ödemenin kaç taksitte yapılacağını ise ileri bir tarihte Rus tarafı belirleyecekti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 76). Hem ticaret hem de savaş tazminatında indirim gidilmesi için Osmanlı bürokratları yoğun çaba harcasa da Rus tarafı 1,5 milyon Macar altını tutarındaki ticaret tazminatında indirimi kabul etmemişti (BOA. HAT. 1168/46216) Edirne Antlaşması'na bağlı olarak düzenlenen ek senedin ikinci maddesi ile ticaret tazminatının ödeme planı belirlenirken, ek senedin dördüncü maddesinde de ticaret tazminatı taksitleri ödendikçe Rusya tarafından tahliye edilecek bölgeler belirlenmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 80-81). Ancak bu bölgelerin tahliye edilmesi için öncelikle İstanbul idaresinin üç koşulu yerine getirmesi şart koşulmuştu. Osmanlı Devleti ek senedin ikinci maddesi uyarınca 100 bin Macar altını tutarındaki peşinatı ödemeli, Edirne Antlaşması altıncı maddesi kapsamında Sırlara yönelik

² Macar altını 3.47 gram ağırlığındaydı. İlk tazminat ödemesi esnasında (1829) Macar altınının piyasa kuru 30 kuruş iken, son ödemelerin planlaması yapılırken (1835) Macar altınının piyasa kuru 45 kuruşa ulaşmıştı.

taahhütlerini yerine getirmeliydi. Son olarak da Yerköy Kalesi'ni boşaltarak Ruslara teslim etmeliydi. Bu koşullar yerine getirilip antlaşma tasdiknameleri mübadele edildikten 1 ay sonra, Rusların tahliyelere başlaması konusunda anlaşılıyordu. Gerçekleşecek her taksit ödemesinden sonra tahliye edilecek bölgeler antlaşmada, aşağıdaki şekilde belirlenmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 81-82; BOA. HAT. 1023/42719).

Tablo 1: Ticaret Tazminatı Ödeme Takvimi ve Tahliye Edilecek Yerler

Taksitler	Ödeme tutarı (Macar altını)	Ödeme tarihi	Tahliye edilecek yerler
Birinci taksit	100.000	16 Ekim 1829	Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz, Midye, İğneada vs. yerler.
İkinci taksit	400.000	16 Nisan 1830	Balkanlar'dan Karadeniz'e ve Bergos Körfezi'ne varıncaya kadar tüm arazi, şehir, kasaba ve köyler
Üçüncü taksit	500.000	16 Ekim 1830	Dobruca ve Tuna'dan Karadeniz'e kadar uzanan şehir, kasaba ve köyler
Dördüncü taksit	500.000	16 Nisan 1831	Eflak, Boğan ve Silistre dışında kalan yerler

Ticaret tazminatı ödemesi tamamlandığında Rusya'nın Eflak, Boğan ve Silistre dışında kalan bölgeleri tahliye etmesi kararlaştırılmıştı. Antlaşmaya göre bu üç bölge savaş tazminatı tamamen ödenene kadar Rusya tarafından rehin tutulacak, tazminatın tamamen ödenmesini takiben 2 ay içerisinde tahliye edilecekti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 81-82).

Osmanlı tarafı, Petersburg'a gönderilen Halil Paşa ve Süleyman Necip Efendi vasıtasıyla yapılan indirim taleplerinden sonuç alınamaması üzerine bu defa da Doğu Bölgesi sorumlusu Rodofinikin ile gayri resmi bir görüşme gerçekleştirmişti. Bu görüşmede Osmanlı yetkililerince; antlaşmada zikredilen meblağın ödeneceği ifade edilmiş, ancak bu süreçte Osmanlı tebaa ve tüccarının Akkerman Antlaşması ile kayda geçen zararlarının da görmezden gelinemeyecek boyutta olduğu belirtilmişti. Osmanlı yetkilileri iki devlet arasında barış antlaşması imzalanmışken, İmparator I. Nikola'nın Osmanlı tebaa ve tüccarının mağdur olmasına razı gelmeyeceğini öne sürerek, iki taraf tüccarlarının zararlarının mahsup edilerek konunun çözüme kavuşturulması gerektiğini savunmuştu. Ancak Rodofinikin; Rus tüccarının zararları barış döneminde, Osmanlı tüccarının zararları ise savaş döneminde gerçekleştiğinden, Osmanlı Devleti'nin tazminat talebini haksız bir talep olarak nitelendirmişti (BOA. HAT. 1054/43416). Rus tarafı ayrıca ticaret tazminatı hususunun Edirne Antlaşması ile zaten sonuçlandırıldığını hatırlatarak, Osmanlı tebaa ve tüccarının bir zararı varsa bunun tazmininin artık Babiali'nin sorumluluğunda olduğunu belirtmiş ve indirim konusunda kapıyı kapatmıştı (BOA. HAT. 1168/46216).

2.2 Ticaret Tazminatının Ödenmesi ve Yaşanan Sorunlar

2.2.1 Birinci Taksit

Belirtildiği gibi tahliyelerin başlaması için tazminatın 100 bin Macar altını tutarındaki ilk taksitinin ödenmesi, Edirne Antlaşması'nda Sırlara verilen sözlerin yerine getirilmesi ve Yerköy Kalesi'nin Ruslara bırakılması şart koşulmaktaydı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 81-82). Osmanlı tarafı, antlaşma tasdiknameleri dahi beklenmeden tahliyelerin başlamasından yana tavır almıştı (BOA. TS. MA. E. 540/13). Zira Rus askerlerinin Osmanlı topraklarında bulunması sebebiyle büyük bir huzursuzluk hâkimdi. Murahhas-ı Evvel Sadık Efendi Edirne'ye yazdığı mektupta Rusların kasaba ve

köylerde her fırsatta Müslüman ahaliyi aşağılayıp tahrik ettiğini, dindaşlık söylemi üzerinden de gayrimüslim ahali ile aralarında fesat çıkardıklarını raporlamıştı (Efendi, 1999: 406).

Sultan II. Mahmud bölgeden gelen bilgiler ışığında Rusların en kısa zamanda bu bölgelerden çıkarılmasının uygun olacağını Kaymakam'a bildirmişti. Bu bağlamda tahliye için gerekli şartları sağlamak adına 100 bin Macar altını tutarındaki ilk ödemenin yapılması ve Sırlara ilişkin fermanın derhal çıkartılması talimatını verirken, Yerköy Kalesi'nin Ruslara tesliminin ise şimdilik söz verilerek geçiştirilmesi yönünde iradesini belirtmişti. II. Mahmud ayrıca; bölgedeki bürokratların ilk taksiti aralarında toplayıp ödemek yerine kendisine yazmalarını eleştirmiş, kendisinin maddi manevi her türlü fedakârlığı yaptığını ancak onların şaşırıp dağıldıklarını belirtmişti. Kendisinin savaşa tek başına girmediğini vurgulayarak, ilk taksiti ödeyeceğini ancak sonraki taksitler için sorumluluğun bürokratlara ait olduğunu hatırlatmış, nasıl toplayacakları konusunda çareler düşünmeleri hususunda açık şekilde uyarıda bulunmuştu (Efendi, 1999: 406-407).

Tahliyelerin derhal yapılması için Osmanlı yetkilileri tarafından Rus Elçisi Kont Orloff'a; 100 bin Macar altını tutarındaki meblağın uygun bir tüccar vasıtasıyla poliçe düzenlenerek ödenmesi teklif edildi. II. Mahmud'un sitemi bürokratları etkilemiş ve ilk aşamada 1,5 milyon kuruş toplayıp Darphane-i Amire'ye teslim etme kararı almalarını sağlamıştı. Ek önlem olarak iane defteri açılarak; vüzera, ulema ve bendegandan 5 milyon kuruş toplanmıştı (Efendi, 1999: 407). Sultan'ın talimatları doğrultusunda sonraki taksitlerin ödenmesi hususunda neler yapılabileceği değerlendirilmeye alınmış, bu bağlamda tahliyeler tamamlanıncaya kadar Edirne ve çevresinde tutulan aylıklı askerlerin 3-4 bine indirilmesi, ücretlerinin de bürokratlar tarafından finanse edilmesi önerilmişti (BOA. TS. MA. E. 540/13; BOA. HAT. 1046/43199-B).

Sonuçta ticaret tazminatı birinci taksitine mahsuben ödenmesi gereken 100 bin Macar altını (3 milyon kuruş) toplanarak gediklilerden Mehmet Ağa vasıtasıyla Edirne'ye ulaştırıldı. Burada Rus memurlarına teslim edildikten sonra, ödemenin yapıldığına dair alınan senet Darphane-i Amire'ye iletildi (BOA. HAT. 1579/29). Ödeme Edirne Antlaşması'na bağlı ek senette belirlendiği üzere Macar altını ile değil, eşdeğer tutarda Hayriye altını ile yapılmış, Ruslar da bu ödemeyi kabul etmişti. Ancak bu husus daha sonraki ödeme dönemlerinde tartışmalara zemin hazırlayacaktı.

2.2.2 İkinci Taksit

Ticaret tazminatının ikinci taksitinin vadesi ilk taksit ödemesinden 6 ay sonra dolacaktı. Antlaşma uyarınca 400 bin Macar altını tutarındaki taksitin ödenmesiyle; Rusların Balkanlar'dan Karadeniz'e ve Bergos Körfezi'ne kadar olan toprakları tahliye etmesi ve Balkan dağlarının öte tarafına Dobruca'ya çekilmesi kararlaştırılmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 82). Kont Orloff tercüman Frankini aracılığı ile Bab-ı Ali'ye yolladığı talimatnamede; ikinci taksitin vadesinin yaklaştığını hatırlatarak, 16 Nisan 1830'a kadar ödeme yapılmaması halinde antlaşmada belirlenen yerlerin uzlaşılan tarihlerde tahliye edilemeyeceğini bildiriyordu. Ruslar taksit ödemesinin vaktinde yapılıp yapılmayacağını öğrenmek isterken, ödemenin Macar altını cinsinden yapılması gerektiğini de hatırlatıyorlardı (BOA. HAT. 1046/43191-A).

Tazminat hususunu görüşmek üzere Rus tarafından Kont Orloff ile Osmanlı tarafından Reis Efendi ve Serasker Paşa arasında Sır Kâtibi Mustafa Bey'in yalısında bir görüşme gerçekleştirilmişti. Talimatnamede yer alan "tazminat ödemelerinin Macar altını cinsinden yapılması" hususu tedarik zorluğu gerekçe gösterilerek Osmanlı temsilcileri tarafından tartışmaya açılmıştı. Babialı, ödemeyi ilk taksitte olduğu gibi Osmanlı parası ile ödemeyi teklif etmiş, Kont Orloff bu talebe karşılık; ilk taksit ödemesi döneminde Edirne'nin tahliyesi için belirlenen takvimin sıkışık olduğunu ve o dar vakitte Macar altını tedariki zor olabileceğinden ilk ödemeyi istisnai olarak Osmanlı parası cinsinden kabul ettiklerini belirtmişti. Ayrıca uyguladıkları bu istisnanın kendilerine 100 bin kuruş zarar ettirdiğini, bu nedenle sonraki ödemelerin Macar altını cinsinden yapılmasını beklediklerini vurgulamıştı (BOA. HAT. 1042/43135). Osmanlı temsilcilerinin yoğun ısrarı sonucunda Kont Orloff, Macar altınının

güncel kuru üzerinden ödeme yapılmasını prensipte kabul etmişti. Ancak Petersburg'dan bu konuda onay gelmesini de şart koşmuştu (BOA. HAT. 1042/43135).

Arşiv belgelerine göre ikinci taksit ödemesi için baz alınan Macar altını kurunun 30 kuruştan 31 kuruşa çıkarılması konusunda uzlaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 400 bin Macar altınına karşılık 12 milyon 400 bin kuruş toplanmıştı (BOA. HAT. 1053/43401). Bu meblağ sıkı güvenlik önlemleri altında karayoluyla Rus tarafına ulaştırılmış ve ödemenin yapıldığına dair senet düzenlenmişti (BOA. HAT. 1041/43068; BOA. HAT. 1028/42798; BOA. HAT. 610/29972).

Ödeme işlemi tamamlandıktan sonra Feldmareşal'in kendisi için tertip ettirdiği ziyafette Şakir Ağa ikinci taksitin ödenmesi ile beraber anlaşmada belirlenen yerlerin derhal tahliye edilmesi gerektiğini hatırlatmıştı. Feldmareşal ise kendi niyetlerinin de bu yönde olduğunu ancak hayvanlarının beslenmesi için otların biraz uzamasını beklemek zorunda olduklarını, bu yüzden de Paskalya sonrası 11 Nisan 1830'da tahliyeyi gerçekleştirmeyi planladıklarını iletmişti (BOA. HAT. 610/29972).

Şakir Ağa, Bergos'ta bulunduğu esnada Osmanlı reayasının durumu ile de ilgilenmiş, özellikle de Bulgar reyanın ayartılıp Rus tarafına götürüldüğü iddiasını soruşturmuştu. Rus tarafı kendilerine sorulduğunda bu hususu reddetmişti. Yusuf Paşa'nın idaresinden hoşnutsuzluk olduğu bu yüzden Rus tarafına göçler olduğu yönündeki iddialar da araştırılmış ancak göçlerin gerçekleştiği bölgeler ile Yusuf Paşa'nın idaresi altındaki yerlerin uyuşmadığı anlaşılmıştı. Şakir Ağa dönüş yolunda Bergos köylerinde tetkiklerde bulunmuş, ahali ile görüşmüştü. Ahali, Osmanlı Devleti'ne gönülden bağlı olduklarını, Rusların kendi taraflarına göçenlere kişi başı 100 kuruş harcırah ve 20 yıl süreyle vergi muafiyeti teklif ettiğini, bu şekilde bazı insanları ikna ettiklerini, kalanların ise Kazaklar tarafından güç kullanılarak götürülmeye çalışıldığını ifade etmişlerdi. Hatta tahliyeler gerçekleştirilmeden birkaç gün önce dağlara ve ormanlara kaçmak suretiyle, göçe zorlanmaktan kurtulmaya çalışacaklarını aktarmışlardı (BOA. HAT. 610/29972).

Osmanlı tarafının tahliyeleri derhal yapmak istemesinin arkasında, ahali üzerindeki bu türden baskıların önüne geçme niyeti bulunmaktaydı. Ayrıca antlaşma metninde tahliye edilecek bölgeler "Bergos Körfezi'ne kadar" şeklinde geçiyordu. Ancak Babıali'nin Bergos Körfezi'nin ötesinde de tahliye edilmesini beklediği bölgeler vardı. Bu ifadeyi iki tarafın aynı şekilde yorumladığı şüpheliydi. Hem tahliyeyi hem de tahliye esnasında reyanın durumunu daha yakından takip etmek ve Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumak adına memurlar görevlendirilmişti (BOA. HAT. 1028/42798).

2.2.3 Üçüncü Taksit

İkinci taksit ödemesinden 6 ay sonra 500 bin Macar altını tutarındaki üçüncü taksitin ödenmesi, Rusların da buna karşılık Dobruca ve Tuna'dan Karadeniz'e kadar bulunan yerleşim yerlerini tahliye etmesi kararlaştırılmıştı. 26 Mayıs 1830 tarihinde iki devlet arasında 9 maddelik bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmanın üçüncü ve dördüncü maddelerinde ticaret tazminatı taksitlerinin ödenmesi ile Ruslar tarafından tahliye edilecek yerler yeniden düzenlendi. Buna göre üçüncü taksit ödendiğinde Silistre dışında Karadeniz'den Tuna'ya zapt edilen yerler tahliye edilecekti. Dördüncü taksit ödendiğinde ise Eflak ve Boğdan tahliye edilecekti. Yani bu antlaşma ile tahliyelerin kapsamı genişletilmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 88).

Üçüncü taksitin vadesi yaklaşırken bu meblağın nasıl temin edilebileceği yönündeki tartışmalar yoğunlaşmıştı. İlk iki taksiti II. Mahmud büyük oranda kendi hazinesinden karşılamış, bürokratlarına da o ana dek sorumluluk almadıkları gerekçesiyle sitemini sürdürmüştü. Bürokratlar da Sultan'ın ilk iki taksitin önemli bir kısmını ödeyerek büyük cömertlik yaptığını vurgulayarak, üçüncü ve dördüncü taksitleri kendilerinin ödemeleri gerektiğini ifade etmişlerdi (BOA. HAT. 567/27810; BOA. HAT. 567/27810-A; BOA. HAT. 1053/43366). Kaymakam Paşa da gelecek taksitleri bürokratların toplaması gerektiği görüşünü desteklediğini bildirmiştir. Normalde böyle bir iane yapıp hedeflenen

tutar tamamlanamazdı; eksik kalan kısım için bölge halkına başvurulması akla gelebilirdi. Ancak Kaymakam Paşa, bölge halkının son yıllarda çokça hizmet ve fedakârlıkta bulunduğunu, bu yüzden de kendilerinden para toplanmasının uygun olmayacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda vezirler, beylerbeyleri, mütesellim, ayan, ulema bunların hepsinin bir iane defterine kaydedilmesi, güçleri oranında ödeyebilecekleri tutarların belirlenmesi, daha sonra gerekirse diğer devlet bürokratları ile İstanbul ve diğer yerlerden mali güçleri yerinde olanlardan destek alınması kararlaştırılmıştır (BOA. HAT. 1053/43366).

Üçüncü taksit döneminde gündeme gelen diğer husus Macar altınının kur farkı meselesi olmuştur. Süleyman Necip Efendi ve Beylikçi Efendi, Rus Elçisi Ribopiyer ile yaptıkları toplantıda ikinci taksitte olduğu gibi ödemeyi “1 Macar altını=31 kuruş” olarak yapmayı teklif etmiştir. Ancak bu teklif reddedilmiştir. Ribopiyer Macar altını piyasa kurunun 35,9 kuruş olduğunu ve bu kurdan ödeme yapılmasını beklediklerini iletmisti. Osmanlı tarafının önceki taksitte olduğu gibi 1 kuruş zam yapılarak 32 kuruştan ödemenin kabul edilmesini önermesi üzerine görüşmeler tıkanmıştır. Bu noktada II. Mahmud devreye girerek Rus Çarı'nın 32 kuruştan yapılacak bir ödemeye itiraz etmeyeceğini, hem de bugüne kadar Rusların isteklerini kolayca kabul etmekten bir fayda görmediklerini öne sürerek bürokratlarına; Çar talep ederse aradaki farkı ödeyeceklerine dair bir yazı yazmaları yönünde talimatını iletti. Neticede Ribopiyer 500 bin Macar altını tutarındaki üçüncü taksitin ödemesinde Macar altını kurunun 32 kuruştan hesaplanmasına razı olduklarını bildirmiştir (BOA. HAT. 1035/42935; BOA. HAT. 1048/43253; BOA. HAT. 1047/43219; BOA. HR. SYS. 1187/1-6).

İkinci taksit ödemesinde Rusların hava koşullarını öne sürerek tahliyeleri zamanında yapmaması, Osmanlı tarafının bu sefer tahliye hususunu sıkı tutma kararı almasına sebep olmuştur. Daha taksit ödenmeden konu Rus elçisine iletilmişti. Hatta II. Mahmud konu hakkında kaymakam paşaya kesin bir söz almadıkları takdirde ödemeyi Edirne'ye yollamayıp bekletmelerini emretmişti. Ribopiyer ise böyle bir gecikmenin tekrar etmeyeceğini, ödeme yapıldıktan sonra 3-5 gün içerisinde tahliyenin tamamlanacağını bildirmiştir. (BOA. HAT. 1051/43297; BOA. HAT. 1053/43366).

Osmanlı Devleti, 500 bin Macar altını tutarındaki ticaret tazminatının üçüncü taksiti için Macar altınının kurunu 32 kuruştan hesaplamış toplam 16 milyon kuruşu Ruslara göndermiştir. Taksitin 300 bin kuruşu Dersaadet'te bulunan Elçi Ribopiyer'e teslim edilirken, kalan 15 milyon 700 bin kuruş Esad Paşa vasıtasıyla Varna tarafında teslim edilmiştir. Söz konusu meblağ 17 Eylül 1830 tarihinde Varna Muhafızı Vecihi Paşa huzurunda Rus General Roth'a teslim edilmiştir. General Roth, II. Mahmud'a bir mektup yazarak; kendilerine ödemenin Macar altını cinsinden yapılacağı, Osmanlı parası cinsinden yapıldığı takdirde ise; Macar altını kurunun 35,9 kuruş olarak hesaplanacağını bildirildiğini, bu hesaba göre yapılan ödemenin 54 bin Macar altını eksik olduğunu iletmisti. Osmanlı yetkililerinin elçi Ribopiyer ile Macar altını kurunun 32 kuruştan hesaplanması konusunda anlaşmalarını vurgulamasıyla, General Roth ödemeyi bu şekilde kabul etmiştir. Böylece üçüncü taksit ödemesi de tamamlanmıştır. Ancak Rus tarafı yine tahliyeleri vaktinde ve tam olarak yapmayacaktı. (BOA. HAT. 1051/43294; BOA. HAT. 1051/43285-A; BOA. HAT. 1051/43285; BOA. HAT. 1052/43343; BOA. HR. SYS. 1187-1-6).

2.2.4 Dördüncü Taksit

Dördüncü yani son taksitin ödenmesi ile ticaret tazminatı ödemeleri tamamlanacaktı. Buna karşılık Rusya'nın da 26 Mayıs 1830'da imzalanan antlaşma uyarınca Eflak ve Boğdan'ı tahliye etmesi kararlaştırılmıştı. Sadece Silistre savaş tazminatı ödenene kadar Ruslar tarafından rehin olarak tutulacaktı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 88). Ruslar üçüncü taksit ödemesine bağlı olarak yapılması gereken tahliyeleri tam olarak gerçekleştirmemiştir. Osmanlı Devleti artık tahliyelerin büyük oranda gerçekleşmesini sağlayarak Rus işgali altındaki bölgelerde yaşayan vatandaşlarını toparlamak, bozulan Osmanlı düzenini tekrar tesis etmek niyetindeydi. Bu çerçevede ilgili bölgelere

özel memurlar atanarak ahalinin sorunları ile ilgilenilmesi; tarım, ticaret gibi faaliyetlerinde yardımcı olunarak düzenlerinin sağlanması kurulması için planlar yapılmıştır. Bu konjonktürde Osmanlı Devleti dördüncü taksiti erkenden ödemek ve tahliyeleri gerçekleştirmek istediğinden, Ruslara da gelecek tahliyeler konusunda hazırlık yapmaları gerektiği bildirilmiştir (BOA. HAT. 1044/43156).

Dördüncü taksit ödemesinde de Macar altının kuru tartışma konusu olmuştur. Rus elçisi Boutenev önceki taksitten bu yana Macar altının rayicinin oldukça arttığını, dolayısıyla bir önceki taksitte 32 kuruştan hesaplanan kurun yükseltilmesi gerektiğini savunmuştu (BOA. HAT. 1047/43219). Osmanlı tarafı planladığı şekilde parayı hızlıca toparlayıp ödemeyi erkenden yapmayı düşünmüş ama başaramamıştı. Bu yüzden önceki taksitte olduğu gibi 32 kuruştan ödeme yapmak konusunda ısrarcı olunmuştu. Önceki taksit ödemesine benzer bir şekilde; Çar'ın talep etmesi halinde aradaki farkın ödeneceğine dair bir not yazılması şartıyla, Boutenev 32 kuruştan ödeme yapılmasını kabul etmişti. Görüşmelerin gerçekleştiği esnada Macar altının rayici 36,5 kuruş olarak kayıtlara geçmiştir (BOA. HR. SYS. 1187/1-18).

Osmanlı tarafı son taksit ödemesini, konuşulduğu üzere 32 kuruşluk kur üzerinden Osmanlı paraları cinsinden hazırlamıştır. Rus tarafının talebi üzerine ödemenin 200 bin Macar altınlık (6 milyon 400 bin kuruş) kısmı Darphane-i Amire'den Dersaadet'te bulunan Rus Konsolosluğu'na ödenmiş, kalan 300 bin Macar altını (9 milyon 600 bin kuruş) tutarındaki kısmı ise Vecihi Paşa'nın sorumluluğunda, Esad Ağa vasıtasıyla Silistre'ye yollanmıştır. 15 Mayıs 1831 tarihinde paranın 300 bin Macar altınlık kısmının da teslim alındığına dair makbuz senedi düzenlenmiştir (BOA. HAT. 1046/43200). Senede göre ödeme; her biri 20 kuruşa denk gelen sikke-i şahane sınıfından 480 bin nısfıye altını ile yapılmıştır (BOA. HAT. 1579/29-3). Bu aşamada Vecihi Paşa tahliye edilen bölgelerde düzen ve huzuru sağlama sorumluluğunu da üstlenmiştir (BOA. HAT. 1044/43156).

Zikredildiği gibi ticaret tazminatının ilk iki taksitini büyük oranda II. Mahmud kendi hazinesinden finanse etmiştir. İkinci taksitten itibaren ise Sultan en üst kademedeki bürokratların, tüccarların, sarrafların vb. önde gelenlerin sorumluluk almasını istemiştir. Bu yüzden yukarıda belirtildiği üzere bir iane defteri açılmış ve son iki taksit bedeli olan 1 milyon Macar altınının toplanması hedeflenmiştir.

Tablo 2: Osmanlı-Rus Savaşı Tazminatı Ödemesi İçin Oluşturulan İane Defteri

İaneye Katılanlar	İane hissesi (kuruş)	Tahsilat (kuruş)	Bakiye (kuruş)	Tahsil edilen tutarın oransal dağılımı (%)
Vüzerayı azam, mirimiran(vali), rical-i devlet ve hademeler	6.275.000	4.225.000	2.050.000	46
Mukataat hazinesinden mazbut livaların mütesellimleri	1.550.000	1.490.000	60.000	16,2
Mukataat hazinesinden mazbut bazı liva ve kazalarda olan voyvodalar	582.500	582.500	0	6,3
Bazı sarraflan ve saire	476.500	476.500	0	5,2
Bazı kudretli tüccar ve esnaf	312.500	312.500	0	3,5

Darbhane-i Amire tarafından idare olunan maden ve mukataat emin ve voyvodaları	290.000	225.000	65.000	2,5
Dersaadet'te mukim kapucubaşı ağalar ve saire	340.500	224.000	116.500	2,5
Bazı silahşör hassa ağaları	205.000	205.000	0	2,2
Bazı hademe-i devlet-i aliye	205.000	205.000	0	2,2
Bazı zevat-ı kiram	192.500	177.500	15.000	2,1
Diğerleri (12)	1.120.000	1.037.000	83.000	12,2
Toplam	11.549.500	9.160.000	2.389.500	100

Yukardaki tablo, devlet görevlileri ve sivil kesimlerden ianeye yapılan katkıyı göstermektedir. Beklenildiği gibi vezir, vali ve diğer devlet görevlilerinin oluşturduğu grup ianeye yapılan katkı bakımından başı çekmiştir. Topladıkları 6 milyon 275 bin kuruşluk meblağ tahsil edilen tutarın %46'sını oluşturmaktadır. Tahsilat bakiyeleri tamamlandığı takdirde ise bu grubun toplam iane içerisindeki payı %50'yi geçecektir. Grup içerisinde de; Orduyu Hümayun Kaymakamı Hüseyin Paşa 375 bin kuruş, Vidin Muhafızı İbrahim Paşa 375 bin kuruş ve Serasker Paşa da 250 bin kuruşluk katkıları ile öne çıkmıştır. Sayda Valisi Abdullah Paşa 100 bin kuruş, Tırhala Mutasarrıfı Mahmud Paşa ile oğlu Emin Paşa beraberce 50 bin kuruş ödemeyi vadetmişler ancak bu tutarlar belgenin düzenlendiği tarih itibarıyla henüz tahsil edilememiştir. İaneye en çok katkı veren ikinci grup, mukataat hazinesine bağlı sancakların mütesellimlerinden oluşmuştur. Bu gruptan tahsil edilen meblağ toplam tahsilatın %16,2'sine tekabül etmiştir. Belgenin düzenlendiği tarih itibarıyla yapılan tahsilatın %62'si bu iki gruptan yapılmıştır. Tahsil edilen meblağın kalan %38'i ise diğer 20 gruptan toplanmıştır. Deftere göre; pay edilen iane tutarı 23 bin 98 kese olmuştur. Ticaret tazminatının üçüncü ve dördüncü taksitlerinde Macar altını kurunun 32 kuruştan hesaplandığı göz önünde bulundurulduğunda; pay edilen ianenin 286 bin 250 Macar altınına tekabül edilen kısmı tahsil edilmiştir. Tahsilat tamamlandığında toplanan meblağın 360 bin Macar altını olması ve ticaret tazminatının toplam 1 milyon Macar altını tutarındaki 3. ve 4. taksitlerinin %36'sını karşılaması hedeflenmiştir (BOA. TS. MA. d. 789).

Sonuçta Osmanlı Devleti küçük gecikmelerle de olsa ticaret tazminatını Ruslara ödemiştir. İlk iki taksiti büyük oranda II. Mahmud kendisi öderken üçüncü ve dördüncü taksitlerde ise sivil ve bürokratlardan oluşan toplumun önde gelenleri katkıda bulunmuştur. Ticaret tazminatı ödemeleri boyunca en büyük tartışma konusu Macar altının kuru olmuştur. Osmanlı para sisteminin temel para birimi olan kuruş, özellikle 1828-1832 yıllarında taşşişler sebebiyle hızla değer kaybettiğinden Rus tarafı her taksitte kurun güncellenmesine ilişkin beklentilerini ortaya koyarken, Osmanlı tarafı piyasa kuru yerine resmi kur üzerinden ödeme yaparak ödeme yükünü hafifletmeyi amaçlamıştır. Ticaret tazminatı ödemesi 1 ay gecikme ile 15 Mayıs 1831'de tamamlanmıştır. Ancak Ruslar tahliye etmeleri gereken Eflak ve Boğdan'ı tahliye etmemiştir (BOA. TS. MA. d. 789)(Pamuk, 2017: 191).

3. SAVAŞ TAZMİNATI

Babialı'nın Rusya'ya ödemesi gereken savaş tazminatı (sefer tazminatı) 1828-1829 Osmanlı Rus savaşından doğmuştur. Rus tarafı bu savaş için yüklü bir masraf yapmış, hatta Avrupa devletlerinden borç almıştır. Ruslar savaşın galip tarafı olarak yaptıkları bu masrafların tazmin edilmesini talep etmiştir. Osmanlı Devleti ise ihlaller yaparak savaşa sebep olanın Rus tarafı olduğunu ileri sürerek tazminat dayatmasının haksız olduğunu savunmuş, hatta kendilerine tazminat ödenmesi gerektiğini

öne sürmüştür. Ancak sonuçta savaşın mağlup tarafı olan Osmanlı Devleti, Rusya'ya tazminat ödemesini öngören Edirne Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kalmıştır (BOA. HAT. 1044/43159-C).

3.1 Savaş Tazminatına Dair Düzenlemeler

Edirne Antlaşması'nın dokuzuncu maddesi ile Osmanlı Devleti, Rusya'nın savaş masraflarına karşılık olarak, tutarı daha sonra belirlenecek bir savaş tazminatını ödemeyi kabul etmiştir. Edirne Antlaşması'na bağlı ek senedin üçüncü maddesinde tazminat olarak Babıali'nin ödeyeceği meblağ 10 milyon Macar altını olarak belirlenmiştir. Ayrıca tazminatın ne şekilde ödeneceği konusunda söz hakkı tek başına Rus Çarı I. Nikola'ya bırakılmıştır. Zikredilen senette bir kolaylık olarak ödemenin iki tarafın üzerinde anlaşacağı mal ve eşyalar cinsinden yapılabileceği ifadesi de yer almıştır (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 81).

Tazminat miktarı belirlendikten sonra da iki devlet bürokratları arasında bu hususta görüşmeler 1830 yılı boyunca devam etmiştir. Osmanlı temsilcileri şartları hafifletmek için yoğun çaba harcasa da Ruslar ana taleplerinde esneklik göstermemiştir. Petersburg'ta barış antlaşması ile ilgili bir dizi görüşme yürüten Süleyman Necip Efendi yolladığı şifreli takirde; Rusların belli kolaylıklar yapıyormuş izlenimi verdiğini, ancak fırsat buldukları anda Osmanlı Devleti'ne karşı geçmişte olduğu gibi düşmanca tutum sergileyeceklerini bildirmiştir. Osmanlı temsilcileri tazminatın çok ağır olması başta olmak üzere, birçok konuda Petersburg'taki görüşmelerin seyrinden hiç memnun kalmamıştır (BOA. HAT. 1047/43216; BOA. HAT. 1009/42401-J). Sonrasında Babıali savaş tazminatı ile ilgili görüşmelere katılmak üzere Halil Rıfat Paşa'yı görevlendirmiştir. Rus tarafı ise Halil Rıfat Paşa görüşmelere dâhil olmadan konuyu nihayete erdirmeye yönünde adımlar atmıştır. Bu bağlamda İstanbul'da bulunan Elçi Kont Orloff Osmanlı Devleti'ne yardımcı olmaya çalıştığını öne sürerek süreci hızlandırmaya çalışmıştır. Kont Orloff Osmanlı çevrelerinde sıcak bakılan bir elçi olmadığından, yaptığı tekliflere kuşkuyla yaklaşmıştır. Halil Rıfat Paşa'nın Petersburg'taki heyete katılması ile müzakerelerin seyrinin olumlu anlamda değişip değişmeyeceği görülmek istenmiştir (BOA. HAT. 1009/42401-J; BOA. HAT. 1042/43135).

Halil Rıfat Paşa Petersburg'a ulaşıp Süleyman Necip Efendi'ye katıldıktan sonra başta tazminatın ödenme şekli ve takvimi olmak üzere birçok konu ele alınmıştır. Osmanlı tarafı senelik 1 milyon Macar altını tutarındaki bir ödemenin çok ağır olacağını öne sürmüştür. Macar altınının kuru meselesi de hala anlaşmazlıklara konu olan bir husus olmayı sürdürmüştür. Rus tarafı ticaret tazminatı ödenirken meblağ yüksek olmadığından Çar I. Nikola'nın Osmanlı Devleti'nin resmi kur üzerinden yaptığı ödemelere göz yumduğunu; ancak bundan sonra Macar altınının rayici ne ise ödemenin o kur üzerinden yapılması gerektiğini belirtmiştir. Müzakere edilen diğer bir husus Kars Kalesi meselesi olmuştur. General Paskeviç'in kaleyi Osmanlı Devleti'ne teslim etmeye yanaşmadığı bildirilmiştir. Rus tarafı bu durum ile ilgili; Çar'ın barış için uğraştığını, bu gerginliğe sebebiyet veren memurlarına gerekli uyarıları yaptığını bildirmişlerdir. Ancak Babıali açısından bu olay Rusların tahliyeler konusundaki samimiyetsizliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (BOA. HAT. 1186/46761; BOA. HAT. 1009/42401).

Nihayet taraflar arasındaki müzakereler sonucunda dokuz maddelik bir antlaşma imzalanmıştır. İlk maddeye göre; Çar kendi iradesi ile tazminatın 2 milyon Macar altınlık kısmından vazgeçmiştir. İkinci maddeye göre; kalan 8 milyon Macar altınlık tutarın senede 1 milyon Macar altını olmak üzere, 8 senede ödenmesi kararlaştırılmıştır. İlk ödemenin tarihi için ise 1831 yılının Mayıs ayı belirlenmiştir. Metnin altıncı maddesiyle; Rus tarafının, Osmanlı Devleti'ne kolaylık sağlamak adına; ahşap inşaat malzemesi, bakır, ipek ve tarafların uzlaşacağı diğer metallerle yapılacak ödemeyi de kabul etmesi konusunda uzlaşmıştır. Ayrıca Babıali'nin Macar altını tedarikinde sıkıntı yaşamaması durumunda poliçeler veya Osmanlı paraları ile yapılacak ödemelerin kabulü de vadedilmiştir. Dokuzuncu maddede ise Osmanlı Devleti'nin Avrupalı itibarlı sarraflar aracılığı ile tazminatı ödemeye niyet etmesi halinde Çarın buna karşı çıkmayacağı belirtilmiştir. Bu şekilde tazminat ödemesini garanti

altına alan bir antlaşma yapılması halinde; Silistre'nin tazminat tamamen ödenmeden de tahliye edilebileceği kararlaştırılmıştır (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 87-90).

Kont Orloff, Rusya'daki Osmanlı yetkilileri dönmeden Babıali'ye tazminatın 8 milyon Macar altınına indirildiği bilgisini iletmış, bunun yanında bazı ek şartların kabul edilmesi durumunda indirim miktarının artabileceğini ifade etmişti. Ruslar, tazminatta ek bir indirim yapmak için; Osmanlı Devleti'nin 3 Şubat 1830 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Yunanistan'ın durumuna ilişkin imzalanan Londra Protokolü'nü kabul etmesini talep etmişti. Çar I. Nikola Osmanlı Devleti'nin bu protokolü onaylaması halinde savaş tazminatında 1 milyon Macar altını daha indirim yapmayı vadediyordu (BOA. HAT. 1220/47731-Ğ). Henüz Süleyman Necip Efendi ve Halil Rifat Paşa Petersburg'taki müzakereleri tamamlamadan Osmanlı Devleti'nin Londra Protokolü'nü onayladığı bilgisi kendilerine ulaşmıştı. Bunu Babıali adına bir kayıp olarak gördüklerinden üzüntü ile karşılamışlardı. Avrupa'da ise bu haber memnuniyet yaratmıştır. Neticede Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya ödeyeceği savaş tazminatı 7 milyon Macar altınına düşürülmüştü. Çar I. Nikola Moskova'da olduğu sırada, Osmanlı yetkilileri Petersburg'ta sürdürdükleri pazarlıklarda daha fazla indirim yapılması yönünde ısrarcı olsalar da bu yöndeki çabaları bir sonuç vermeyecekti (BOA. HAT. 1579/29; BOA. HAT. 1221/47760; BOA. HAT 1050/43271-B; BOA. HAT. 1050/43271-A).

Rus Çarı Petersburg'a döndükten sonra da indirim konusunda bir ilerleme kaydedilememiştir. Tazminat hususunun son hali Kont Nesselrode'un Çar'ın iradesini bildiren takririnde açıklanmıştır. Takrirden savaş tazminatının 7 milyon Macar altınına indirildiği, ticaret tazminatı bakiyesi olarak da ödenmesi gereken 1 milyon Macar altını kaldığı³, yani Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya toplamda 8 milyon Macar altını daha tazminat ödemesi gerektiği belirtilmiştir. Takrirden bu tutarın 2 milyon Macar altınlık kısmının peşin ödenmesi halinde Silistre dışında işgal edilen toprakların tahliye edileceği bildirilmiştir. Kalan 6 Milyon Macar altınlık kısmın da 6 yıl içerisinde ödenmesi ile Silistre'nin de boşaltılacağı ifade edilmiştir (BOA. HAT. 1534/42914). Ancak bu dönemde Mısır sorunu ile mücadele eden Osmanlı Devleti böyle bir peşinat ödeme girişiminde bulunamamıştır (BOA. HAT. 1043/43142-A).

Savaş tazminatı adına henüz 1 milyon Macar altını ödenebilmişken, 29 Ocak 1834'te 2 devlet arasında yeni bir antlaşma imzalandı. Anlaşmada Osmanlı Devleti'ni Asakir-i Mansure Müşiri Ahmet Fevzi Paşa; Rusya'yı ise General Şarl Duper, Kont de Nikser ve Kont Aleksî Orloff temsil etmişti. Bu anlaşmada savaş tazminatına ilişkin 4 önemli düzenleme yer almıştı. İlk düzenleme ile; daha önce senelik 1 milyon Macar altın tutarında taksitler halinde ödenen savaş tazminatının, senelik 500 bin Macar altınlık taksitlerle ödenmesi kararlaştırılmıştır. İkinci düzenleme ile her sene Mayıs ayında tek seferde ödenmesi kararlaştırılan savaş tazminatı taksitlerinin, bundan sonra takip eden senenin Mayıs ayına kadar parça parça ödenmesine izin verilmiştir. Üçüncü düzenleme Çar I. Nikola bugüne kadar Macar altınının kur farkından kaynaklanan tartışmalı alacaklarından vazgeçtiğini bildirmektedir. Dördüncü düzenleme kapsamında ise Çar savaş tazminatında 2 milyon Macar altını daha indirim yapmıştır. Antlaşma imzalandığı sırada 6 milyon Macar altını olan savaş tazminatı bakiyesi bu indirim ile beraber 4 milyon Macar altınına inmiştir (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 96-97). Silistre'nin bir an önce tahliye edilmesini hedefleyen Osmanlı Devleti'nin kalan tazminat tutarını peşin olarak ödemeyi teklif etmesi üzerine; Rus tarafı 5 ay içerisinde ödemenin tamamlanması şartıyla, kalan 4 milyon Macar altınının yaklaşık yarısından daha vazgeçmiştir (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 97; BOA. HAT. 1046/43199-A; BOA. HAT. 1044/43159-D). Rus tarafı tazminatta indirim yapma konusunda başta oldukça isteksizken, 1834 yılında yüklü sayılabilecek indirimler yapmıştır. Bunda Osmanlı Devleti'nin giderek daha fazla aksayan tazminat ödemelerinin, Mehmet Ali Paşa

³ Ticaret tazminatı ödemeleri 15 Mayıs 1831 tarihinde tamamlanmıştır. Savaş tazminatı miktarına ilişkin zikredilen görüşmeler 1830 yılında ticaret tazminatının son iki taksiti (1 milyon Macar altını) ödenmeden önce gerçekleşmiştir.

isyani ile durma noktasına gelmesi ve iki devlet arasında ittifak ilişkisi kurulması etkili olmuştu. Rusya daha makul ödeme planları oluşturarak mümkün olan azami tahsilatı yapmaya çalışıyordu.

3.2 Savaş Tazminatının Ödenmesi ve Yaşanan Sorunlar

3.2.1 Birinci Taksit

26 Mayıs 1830 tarihli antlaşmada; savaş tazminatının ilk taksitinin son ödeme tarihi olarak 1831 yılının Mayıs ayı belirlenmişti. Ruslar savaş tazminatı taksitlerinin düzenli olarak ödenmemesi halinde; askerlerinin ticaret tazminatı taksitlerinin ödenmesiyle, tahliyesi sağlanan yerlere tekrar girmek durumunda kalacağını bildirmişti (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 87-88).

Osmanlı Devleti ticaret tazminatı ödemesini 1 ay gecikme ile tamamlamıştı. Ancak Ruslar Osmanlı Devleti'nin savaş tazminatı taksitlerini aksatacağına, bu yüzden de yukarıda bahsedildiği gibi tahliye ettikleri bölgelere tekrar girmeleri gerekeceğine dair kanaatleri sebebiyle Memleketeyn'i tahliye etmemiş, bölgedeki düzenlerini sürdürme isteği göstermişlerdi. Bunu da tahliye ettikleri bölgeye tekrar girmelerinin hem düşmanca bir hareket olarak görülebileceği, hem de kendileri adına ek masraf olacağı şeklinde gerekçelendirmişlerdi (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 88; BOA. HAT. 1045/43182-A). Tahliyenin gerçekleşmemesi Osmanlı tarafında büyük rahatsızlık yaratmış, sorunu bir an önce çözmek için savaş tazminatına ilişkin meblağın tedariki çalışmalarına başlanmıştı. Sultan II. Mahmud Memleketeyn ve Silistre'nin tahliyesi ile Memleketeyn'e Osmanlı Devleti'nin çıkarları ile uyumlu bir voyvoda atanması hususlarını çok önemsiyordu. Ancak Osmanlı maliyesi iyi durumda olmadığından İlk taksitinin vadesi geldiğinde Sultanın bu arzularının kısa vadede gerçekleşmeyeceği anlaşılmıştı. Zira yaklaşık 30-35 milyon kuruşa denk gelen 1 milyon Macar altını tutarındaki ilk taksit için yetkililer 7,5-10 milyon kuruş toparlanabileceğini öngörüyorlardı. Durumun bildirilmesi üzerine II. Mahmud, konuyla ilgilenmek üzere hazine memurlarından - Defterdar, Mukataat Nazırı veya Darphane Nazırı- birinin görevlendirilmesi talimatını vermişti. Kaymakam Paşa bu konu ile ilgili yetkililerle görüşmüş, istişareleri sonucunda üç seçenek ön plana çıkmıştı. İlk seçenek tazminat meselesinin tamamen ortadan kaldırılmasına ilişkin karşı tarafla görüşülmesiydi. Osmanlı Devleti iç sorunlarla uğraşmıyor olsaydı, Rusya'nın Avrupa'da sorunlarla boğuştuğu bir dönemde bu seçenek mümkün olabilirdi. İkinci seçenek tazminat şartlarının hafifletilmesi için çabalamaktı. Üçüncü seçenek ise tazminatı mevcut anlaşmalar uyarınca tamamen ödemektir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Osmanlı Devleti açısından bu seçeneklerden en makulü olarak ikincisi öne çıkmıştır (BOA. HAT. 1045/43182).

Ticaret tazminatı ödemeleri tamamlanmasına rağmen görevli Rus elçisi Boutenev çeşitli bahanelerle Memleketeyn'i tahliye etmemişti. Memleketeyn'in tahliyesi için savaş tazminatının ilk taksitinin de ödenmesi talep ediliyordu. Osmanlı tarafı Silistre tahliye edilmeden Memleketeyn tahliye edilse dahi bölgede Rus hegemonyasının devam edeceğini öngörmekteydi. Mevcut antlaşmalar çerçevesinde Osmanlı Devleti tüm taksitleri belirlenen ödeme planı kapsamında, zamanında ödese dahi Silistre en erken yedi senede tahliye edilebilirdi. Bu bağlamda İstanbul yönetimi Silistre'nin uzun süre Rusların elinde kalmayacağı bir çözüme odaklanma kararı almıştı. Vadeli bir borç niteliği taşıyan mevcut tazminatta, peşin ödeme karşılığında ciddi bir indirim yapılması konusunda nabız yoklanması kararlaştırıldı. Osmanlı tarafı tazminatın peşin ödenmesi karşılığında Rusların tazminatın en az yarısından vazgeçmesini beklemekteydi. Ancak Babıali halihazırda vadesi gelen tazminat taksitlerini ödemekte zorlanmıştı. Bu aşamada Avrupa'dan borçlanmanın bir seçenek olabileceği konuşulmuştu (BOA. HAT. 1045/43182). Öte yandan Rus tarafının; "*Osmanlı Devleti'nin peşin olarak böyle bir ödeme yapma gücü varsa, önümüzdeki birkaç taksiti rahatlıkla ödemesi gerekir*" şeklinde bir argüman sunması olasılığı da düşünülmüştü (BOA. HAT. 1045/43182-A).

Sonuçta Osmanlı Sultanı tarafından doğrudan Rus Çarı'na hitaben bir mektup yazılması ve bunun tayin edilecek memur vasıtasıyla Petersburg'a yollanması kararlaştırılmıştı. Bu esnada 7,5-10 milyon kuruşluk eşya ve para hazır edilecekti. Bunun da 1,5-2,5 milyon kuruşu tazminata mahsuben hemen

ödenmesi planlanmıştı. Osmanlı elçisi Petersburg'a ulaştığında; savaş tazminatı ödemelerine başladıklarını ancak devamını getirmelerinin zor olduğunu belirtip, Çar'dan insaniyet namına tazminatı hafifletmesini isteyecekti. Elçinin başlangıçta %75'lik bir indirim talebi ile kapıyı açması ve en azından %50'lik bir indirim yapılması konusunda Rusları ikna etmeye çalışması tasarlanmıştı. Ayrıca elçiye, başlangıçta peşin ödeme mevzusunu açmaması, müzakereleri senelik taksit ödemeleri ve bunların yanında ara ara yapılacak ödemeler üzerinden yürütmesi tembihlenmişti. Eğer Rus tarafı bir indirim yapmayı kabul eder ancak ödemenin peşin yapılması konusunda ısrar ederse; elçiden bu konunun yetkisini aştığını ve Dersaadet'e sorması gerektiğini bildirmesi istenmişti. Tazminat şartları hafifletilmez, Eflak, Boğdan ve Silistre tahliyesi konusunda da adımlar atılmazsa, Osmanlı Devleti'nin de şimdi olduğu gibi imkân buldukça birkaç milyon kuruşluk ödemeler yaparak süreci devam ettireceği bildirilecekti. Eğer Rusya bunu kabul etmez ve tekrar savaşa girme nedeni olarak değerlendirirse yapılacak bir şey olmadığı, Osmanlı Devleti'nin gücünün buna yettiği bildirilecekti. Osmanlı tarafı uluslararası siyasi konjonktür gereği Rusya aleyhine ortaya çıkabilecek gelişmeler ile pazarlık gücünün artabileceğini düşündüğünden, böyle bir söylem benimsemişti. Zira Rusya'nın Lehistan ve Fransa ile arasında sorunlar bulunmaktaydı (BOA. HAT. 1045/43182).

1 Mayıs 1831 tarihinde savaş tazminatının ilk taksitinin vadesi gelmişti. 28 Mayıs 1831'de Kont Nesselrode telgrafında bunu hatırlatmıştı. Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk'ta uğraştığı sorunlar dolayısıyla Çar I. Nikola'nın ödemeler konusunda esneklik sağlanması talimatı verdiğini, bu doğrultuda; 1 milyon Macar altınlık ilk taksitin 4 eşit parça halinde Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarının başında ödenebileceğini bildirmişti. Petersburg'tan gelen haberlerden Rus tarafının tazminat konusundaki tavrının biraz yumuşadığı, ilk aşamada 10 milyon kuruşluk bir ödemeye razı oldukları izlenimi edinilmişti. Bu doğrultuda Sultan II. Mahmud daha önce hazır edilmesini istediği 1,5-2,5 milyon kuruşluk meblağın 10 milyon kuruşa tamamlanması talimatını verdi. Ayrıca Darphane-i Amire kaynaklarının bu yüke dayanamayacağını vurgulayarak bürokratları da tekrar sorumluluk almaya davet etmişti (BOA. HAT. 1050/43271). Osmanlı Devleti 30 Kasım 1831'de ve 31 Aralık 1831'de olmak üzere 2 kere 2,5 milyon kuruşluk ödeme yaptı. Bu ödemeler esnasında Macar altını piyasada 39 kuruştan işlem görmekteydi (BOA. HAT. 1052/43312; BOA. HR. SYS. 1187-1). Bu aşamada 1831 Mayıs'ında ödenmesi gereken savaş tazminatı birinci taksitinin vadesi 1 Mayıs 1832'ye kadar uzatılmıştır (BOA. HR. SYS. 1187-1).

İlk aşamada ödenecek 10 milyon kuruşun, yarısı ödendikten sonra, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne ödeyeceği "mükâfat-ı nakdiye"⁴ hususu gündeme gelmişti. Osmanlı tarafı ikinci 5 milyon kuruşluk tutarı buradan gelecek para ile karşılamak istediğini iletmişti. Ruslar ise mükâfat-ı nakdiye'nin miktarının ve ödeme takviminin henüz belirlenmediğini, ayrıca bu iki ödemenin birbirinden bağımsız olduğunu öne sürerek konuyu sürüncemede bırakmıştı (BOA, HR. SYS. 1678/2).⁵

Hammadde ve eşya cinsinden ödemenin de kabul edileceği bildirilmesine rağmen 10 Mart 1832 tarihine gelindiğinde Osmanlı Devleti savaş tazminatına mahsuben başta yaptığı 5 milyon kuruşluk ödeme dışında ödeme yapmamıştı. Elçi Boutenev'den gelen yazıda taksitin vadesinin dolmasına 6 hafta kaldığı ve ödenmesi gereken 30 milyon kuruş olduğu hatırlatılmıştı (BOA. HAT. 1043/43142; BOA. HR. SYS. 1187/1). 5 Mayıs 1832 tarihinde 5 milyon kuruşluk bir ödeme daha yapıldı. Yani savaş tazminatının 1 yıl uzatılan vadesi dolduğunda ancak 10 milyon kuruş ödenebilmişti. Macar altınının piyasa değeri göz önünde bulundurulduğunda; ödenen tutar Rusların hesabına göre ilk taksit için

⁴ Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın bağımsızlığını ve sınırlarını tanıdıktan sonra; Yunanistan'ın, sınırları içerisinde kalan Osmanlı emlakına karşılık Osmanlı Devleti'ne yapacağı ödemedir.

⁵ 9 Temmuz 1832'de yapılan bir anlaşma ile Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne yapacağı mükâfat-ı nakdiye ödemesi 40 milyon kuruş olarak belirlendi (BOA. HR. SYS. 1678/2)

belirlenen tutarın ancak %25'ine tekabül etmekteydi (BOA. HR. SYS. 1187/1; BOA. HAT. 370/20368; BOA. HAT. 370/20368-C).

Tablo 3: Savaş Tazminatına Mahsuben Yapılan Ödemeler ve Hesaplama Farklılıkları

	Osmanlı kuruşu cinsinden		Osmanlı tarafının hesaplaması		Rus tarafının hesaplaması	
	Kese	Kuruş	Kur (Kuruş)	Toplam (Macar Altını)	Kur (Kuruş)	Toplam (Macar Altını)
1. ödeme	10.000	5.000.000	32	156.250	39	128.205
2. ödeme	10.000	5.000.000	32	156.250	41.25	121.212
Toplam	20.000	10.000.000		312.500		249.417

Tarafların Macar altınının kuru konusundaki anlaşmazlıkları ticaret tazminatında olduğu gibi bu tazminatın ödenmesi sırasında da sorun olmuştu. Osmanlı tarafı halihazırda 2 defa yapmış olduğu beşer milyon kuruşluk ödemelerde hesaplamalarını Darphane-i Amire tarafından uygulana resmi kur (32 kuruş) üzerinden yaparken, Ruslar piyasa rayicini (39 ve 41,25 kuruş) esas almışlardı. Bunun sonucunda da Osmanlı tarafı 312.500 Macar altını ödeme yaptığını hesaplarken, Ruslar 249.417 Macar altını tahsilat yaptıklarını varsaymışlardı. Daha ilk taksit ödemesi tamamlanmadan tarafların hesaplamaları arasında 63.083 Macar altını fark oluşmuştu (BOA. HAT. 1044/43172).

Kaymakam Paşa, Padişah'a yazdığı takirde birinci taksit bakiyesinin nasıl finanse edileceğine ilişkin seçenekleri değerlendirmişti. Bu bağlamda ahaliden para toplanması düşünülmüş ancak Mısır meselesi yüzünden zaten halka çokça başvurulduğundan bundan vazgeçilmişti. İkinci bir seçenek olarak borçlanma gündeme gelmişti. Kaymakam Paşa Dersaadet'te bulunan sarraflar bu boyuttaki bir borcu finanse edemeyeceğinden, borçlanma tercih edilirse Avrupalı sarraflara başvurulması gerekeceğini bildirmişti. Bu konuda bir ön araştırma da yapılmıştı. Örneğin Viyana sarraflarından böyle bir borç alınabilmesi için maden veya gümrük gelirleri gibi sağlam teminatlar verilmesi gerekiyordu. Diğer Avrupalı sarrafların da benzer zorluklar çıkaracağı düşünüldüğünden, borçlanma seçeneğinden vazgeçildi. Başka bir seçenek olarak eşya ile ödeme yapılması değerlendirildi. Eşya ile ödeme yapıldığı takdirde; ürünlerin değerlerinin perakende fiyatları üzerinden hesaplatılması sağlanabilirse ödemelerde bir kazanç elde edilebileceği düşünülmüştü (BOA. HAT. 1045/43189) Ancak zikredilen kereste, bakır gibi eşyalarla ödeme yapmak Osmanlı Devleti açısından uygun bulunmamıştı. Mümkün olursa ipek, zeytinyağı, şarap ve benzeri ürünler ile ödeme yapılabileceği belirtilmiş, zikredilen ürünler Ruslar tarafından da uygun görülmüştü (BOA. HAT. 1043/43142-A; BOA. HAT. 1053/43371). Ancak bu mallarla ödeme yapılması konusunda somut bir gelişme yaşanmamıştır. Daha sonra ise Rus tarafı ilk taksitin vaktinin geçtiğini, şu aşamada eşya ile ödeme yapılırsa dahi bunun ancak ikinci taksite mahsup edilebileceği yönünde bir cevapla ağız değiştirmiştir (BOA. HAT. 1044/43166; BOA. HAT. 1034/42922).

Müzakereler esnasında Rus tarafı konuyu Yunanistan'ın ödeyeceği mükafat-ı nakdiyeye ve Osmanlı Devleti'nin buradan gelecek meblağı doğrudan tazminat ödemesinde kullanabileceğine getirmişti. Osmanlı tarafı Rusların bu konudaki tutumunu başından itibaren samimi bulmamıştı. Zira görüntüde Yunanistan'ın yapacağı bu ödemeyi aslında; antlaşma zeminini oluşturan ve bağımsızlık sürecinde Yunanistan'ın destekçisi olan İngiltere, Fransa ve Rusya yapacaktı. Bu meblağ ne kadar yüksek olursa Osmanlı Devleti'nin tazminat ödeme kabiliyeti de o kadar artacaktı. Ancak görüşmeler esnasında Ruslar Babıali'nin buradan alacağı meblağın yükselmesi için bir katkıda bulunmamıştı. Bunun arkasında ödenecek tutarın bir kısmını kendilerinin ödeyecek olması yatmaktaydı. Osmanlı tarafı bu hususları vurgulayarak, gelecek paranın tamamını tazminat ödemesinde kullanma niyetinde

olmadıklarını belirtmişti. Mükâfat-ı nakdiyeden gelecek 40 milyon kuruşun ancak 22 milyon kuruşu ile Ruslara ödeme yapılabileceği, kalan 18 milyon kuruşun; 8 milyonunun vakıflara, 10 milyonunun ise nahiyelere yollanacağı bildirilmişti (BOA. HAT. 1034/42922). Osmanlı tarafı esasında başından itibaren bu paranın en azından bir kısmını tazminat ödemesi dışındaki kalemler için ayırma umudundaydı. Ancak mükâfat-ı nakdiyenin akıbeti henüz belli değilken, tazminat ödemelerinin gecikmesi sebebiyle Ruslardan gelen baskıları savuşturmak için mükâfat-ı nakdiyeden gelecek paranın beklendiği ima edilmişti. Rusların ilk iki taksit ödenmeden Memleketeyn'i tahliye etmeye yanaşmaması, Osmanlı Devleti'ni gelecek meblağdan Ruslara hatırı sayılır bir ödeme yapma konusunda isteksiz bırakmıştı (BOA. HAT. 1044/43172; BOA. HAT. 1042/43126; BOA. HR. SYS. 1187/1-27; BOA, HR. SYS. 1187/1-28).

Bir şekilde tahsilat yapmaya çalışan Ruslar iki devlet arasında dostane bir ilişki oluştuğunu öne sürerek; gelecek bu meblağ ile yalnızca birinci taksitin tamamlanmasına razı olduklarını, yapılacak ödemede Macar altını kurunu da ticaret tazminatındaki gibi 32 kuruştan hesaplamayı kabul edeceklerini bildirmişlerdi. Bu hesaplama ile savaş tazminatı ilk taksiti 32 milyon kuruşa tekabül etmişti. Ödenen 10 milyon kuruş düşüldüğünde geriye 22 milyon kuruş bakiye kalmıştı (BOA. HAT. 1044/43172; BOA. HAT. 1042/43126; BOA. HR. SYS. 1187/1-27; BOA. HR. SYS. 1187/1-28). Sonuç olarak mükâfat-ı nakdiyeden gelecek bu tutarın ilk taksite mahsuben doğrudan Rusya'ya havale edilmesi kararlaştırıldı. Nihayet 17 Mart 1833 tarihinde 22 milyon kuruş tutarındaki bu ödeme gerçekleştirildi (BOA. HR. SYS. 2920/19).

Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'dan alacağı meblağın kalanının Baron Nathaniel Rothschild aracılığıyla poliçeler vasıtasıyla tasfiye edilmesi için anlaşılmıştı. Bu bağlamda ödenecek 18 milyon kuruş için 13 tane poliçe mektubu Nathaniel Rothschild'e ulaştırılmıştı. Rothschild bu poliçe mektuplarından 150 bin kuruş tutarındaki birini Osmanlı Devleti'nin lütfuyla seyahat ve konaklama masraflarına karşılık kendisine ayırmıştı. Bunun için minnettarlığını iletirken "Rothschild Sarrafhaneleri'nin de her zaman Osmanlı Devleti'ne hizmet vermekten memnuniyet duyacağını bildiriyordu. Bu arada, Rothschildler ile yakın ilişkileri bulunan Stimac (Steametz) ve Şürekâsı 1829 senesinde Osmanlı Devleti'nin Tuna'daki kalelerinin işesi için kendilerinden hayli borçlandığını öne sürerek zikredilen poliçelerden alacaklarını tahsil etmeyi talep etmişti. Rothschild başta bu konuda bir komisyon kurulup konunun araştırılması gerektiğini söylese de daha sonra Stimac ve Şürekâsının itirazları dikkate alınmadan poliçelerin vadesi geldiğinde tamamen ödeneceğini bildirmişti. Böylece mükâfat-ı nakdiye hususu çözüme kavuşmuş oldu (BOA. HR. SYS. 1678/2; BOA. HAT. 1231/47985).

Osmanlı Devleti savaş tazminatının ilk taksitini ödemek için finansman çareleri ararken, bu dönemde aynı zamanda Mısır Sorunu ile uğraşmaktaydı. Sorunun çözümü için İngilizlerden destek alınması konusunda yapılan girişimlere karşın, somut bir yardım alınamamıştı. Ruslar'dan destek alınmasının ise İngiltere ile olan ilişkileri bozabileceği düşünülmüştü. Ancak bir büyük gücün yardımı olmadan sorunun çözülemeyeceği düşüncesiyle Rus tarafı ile de gizli bir şekilde temas kurulmuştu (BOA. HAT. 365/20176; BOA. HAT. 1034/42922; Armaoğlu, 2017:213).

Rusya Mısır meselesini ele almak üzere General Moravik'i Dersaadet'e yollamıştı. General Moravik buradaki görüşmelerini tamamladıktan sonra Mısır'a geçecekti. Mısır'a gidecek olması Osmanlı temsilcilerini rahatsız etse de, bu eylem resmîyette Rusya'nın dostane tutumu sonucunda Osmanlı Devleti'ne yardımcı olmak üzere yaptığı bir görevlendirmeydi. Yine de Sultan II. Mahmud, Serasker Paşa'dan General Moravik'i "Mehmet Ali Paşa'nın düzenbaz, hırslı, fitneci olduğunu ve isyanını aklamaya çalışacağı" konusunda uyarmasını istemişti. Osmanlı tarafı Rusya'nın tazminat ödemelerini erteleyerek, kaynakların Mehmet Ali Paşa ile mücadelede kullanılmasının önünü açması yönündeki beklentilerini ifade etmişti. Bunun yanında Rusların kara ve denizden vereceği destekle Mehmet Ali Paşa'nın tamamen ortadan kaldırılması hedeflenmişti. Ancak bu aşamada Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne somut bir desteği olmamıştı. Ayrıca St. Petersburg hükümetinin Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu ve Arabistan hattındaki eylemlerinden mi yoksa sadece Rum bölgelerindeki eylemlerinden

mi rahatsız olduğu hususu tam olarak anlayamamıştı. Ancak Osmanlı yetkilileri Rus temsilcileri ile yapılan görüşmelerde; Mehmet Ali Paşa sorununun kesinlikle nihayete erdirilmesi gerektiği yönünde kati tutumunu göstermişti (BOA. HAT. 365/20176; BOA. HAT. 1034/42922).

İngiltere ve Avusturya Osmanlı Devleti'nin çağrılarına cevap vermediğinden Babıali açısından tek seçenek olarak Rusya kalmıştı. Edirne Antlaşması sonrasında Rus Çarı I. Nikola'nın Babıali'ye yönelik benimsediği yeni yaklaşım; Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü korumak ve hamisi pozisyonuna geçmekti. Çünkü Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının beraberinde yeni riskler ortaya çıkaracağı düşünülmekteydi. Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa kuvvetlerinin hızlı bir şekilde ilerleme kaydedip, Konya'ya kadar ulaşması Rusya'nın bu doğrultuda harekete geçmesini sağlamıştı. Çar I. Nikola elçi Boutenev vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne savaş gemisi yollamayı teklif etmişti. Babıali Rusya'ya güvenemese de İngiltere'nin destek vermemesi, İbrahim Paşa'nın da ilerleyişini sürdürmesi sebebiyle bu teklifi kabul etmek zorunda kalmıştı. 7 Şubat 1833 tarihinde Padişah II. Mahmud, Rus elçisine tekliflerini kabul ettiklerini bildirmişti. Hatta Rusya'dan ek olarak asker desteği de istenmişti. Ruslar 5 bin asker yollarken, 25 bin askeri de Tuna'da hazır bekletmek suretiyle bu talebe olumlu yanıt vermişti (BOA. HAT. 1042-43126). Osmanlı-Rus yakınlaşması Avrupa'da paniğe sebep olmuştu. İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın baskılarıyla 14 Mayıs 1833 tarihinde Osmanlı Devleti ile Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa arasında Kütahya Antlaşması ile bir ateşkes imzalandı. Ancak iki taraf da mevcut pozisyonundan memnun değildi (Paşa, 2008: 527).

Avrupa devletleri imzalanan ateşkes antlaşması ile beraber Rus askerlerinin İstanbul'da kalması için bir sebep kalmadığını öne sürerek Rus ordusunun çekilmesi gerektiği yönünde ısrar etmişti. Ruslar askerlerini geri çekmek zorunda kaldı. Ancak öncesinde 8 Temmuz 1833'te Osmanlı Devleti ve Rusya arasında İngiltere ve Fransa'yı fazlasıyla rahatsız edecek 8 yıllık bir ittifak antlaşması olan "Hünkâr İskelesi Antlaşması" imzalanmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 90-93).

İngiltere ve Fransa'nın gözünde bu antlaşma ile Ruslar hem Osmanlı Devleti üzerinde hegemonya kurmuş hem de Boğazlarda üstünlük elde etmişti (Karal, 1988: C.5 138). İngilizler 1841 yılında Mısır sorunu çözülene kadar, Osmanlı-Rus yakınlaşmasını önleme ve Osmanlı Devleti ile bozulan ilişkilerini düzeltme yönünde çaba göstermek zorunda kaldı (Aksan, 2017: 397).

3.2.2 İkinci Taksit ve Tazminatın Kalanı

Osmanlı Devleti'nin Mehmet Ali Paşa isyanı ile mücadelesinde yardım çağrısına Rusya'nın cevap vermesi ve sonrasında imzalanan Hünkâr İskelesi Antlaşması ile Osmanlı-Rus ilişkisi bir "ittifak" ilişkisine dönüşmüştü. Babıali savaş tazminatının ilk taksitini öderken çok zorlanmıştı. Mal ve eşya cinsinden yapılacak ödemeler dahi ertelenirken ilk taksit ancak mükâfat-ı nakdiyeden gelen tutar ile tamamlanabilmişti. Mısır sorunu da Osmanlı maliyesi için yeni masraflar yaratmıştı. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı Devleti'nin tazminatın kalanını ödeyemeyeceği öngörülmekteydi (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 93)

Önceki bölümlerde zikredildiği gibi Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 29 Ocak 1834'te bir antlaşma imzalanmıştı. Bu antlaşmada savaş tazminatına ilişkin; taksitlerin vadelerinin uzatılıp tutarlarının düşürülmesi⁶, senelik ödemelerin bütün seneye yayılması, Rus Çarı I. Nikola'nın geçmişte yapılan ödemelere dair kur farkı itirazlarından feragat etmesi ve tazminat tutarında yapılan 2 milyon Macar altınlık indirim gibi Osmanlı Devleti lehine düzenlemeler yer almıştı. Ayrıca bu antlaşma ile Eflak ve Boğdan meselesi de çözüme kavuşturulmuştu. Babıali Eflak ve Boğdan'ın kendi meşru meclislerinde oluşturacakları nizamla saygılı olup bu konuda bir düzenleme çıkartmayı kabul etmişti. Rus Çarı I. Nikola da voyvodalar atandıktan sonra askerlerinin bölgeden çekilmesi yönünde talimat verecekti. İki ülke arasında ilişkinin "ittifak" statüsüne evrilmesi, bu gibi meselelerin çözümü için taraflarca

⁶ Yıllık 1 milyon Macar altını olan savaş tazminatı taksitleri, yıllık 500 bin Macar altını olarak güncellendi.

adım atılmasını kolaylaştırmıştı (Mecmua-i Muahedat, 1880: C.4, 94-97; BOA. HAT. 1046/43199-A; BOA. HAT. 1044/43159-D)

1834-35 döneminde Osmanlı Devleti savaş tazminatı ikinci taksitine mahsuben 2 defa 5 milyon kuruşluk ödeme yaptı. Bu ödemeler esnasında Macar altınının piyasa kuru 45 kuruştı. Bu hesaba göre dönem içerisinde ödenmesi gereken 500 bin Macar altını 22,5 milyon kuruşa tekabül etmekteydi. Ancak Osmanlı tarafı 10 milyon kuruşluk ödemenin devamını getirememiş ve Rusların ısrarları üzerine güçlerinin ancak bu kadarlık bir ödemeye elverdiğini bildirmişlerdi (BOA. HAT. 1040/43041; BOA. HAT. 1040/43059-A; BOA. HAT. 1040/43059; BOA.HAT, 1590/25; BOA.HAT, 1040/43062-A).

Sürecin tıkanması ile beraber tazminatın kaderine ilişkin görüşme trafiği artmıştı. Osmanlı tarafı tazminatın kalan kısmının peşin olarak ödemeyi gündemine almış, karşılığında tazminat tutarında ciddi bir ek indirim yapılmasını ve Silistre'nin tahliye edilmesini istemişti. Rus tarafı ise başta indirim konusunda oldukça cömert davrandıklarını belirterek indirime yanaşmasa da, peşin ödeme hususunun gündeme getirilmesi ile Kont Nesselrod, belli bir miktar indirim yapılabileceğini ifade etmişti (BOA. HAT. 1026/42774).

Osmanlı yetkilileri indirim hususunu görüşürken ikinci taksite mahsuben ödenen 10 milyon kuruşun 50 milyon kuruşa tamamlanması dillendirmişti. Rusların olumsuz tavrı görüldükten sonra, Osmanlı yetkilileri söylemlerini; ödenen 10 milyon kuruşa ek olarak 50 milyon kuruş, yani toplamda 60 milyon kuruş ödenmesi şeklinde değiştirmişti. Osmanlı tarafının hesaplamasına göre Ruslara yapmaları gereken ödeme -1 Macar altını=32 kuruş hesabıyla- 128 milyon kuruştı. 60 milyon kuruş ödendiğinde geriye 68 milyon kuruş kalacaktı. Normalde ödemenin 7 senede yapılması öngörülmekteydi. 60 milyon kuruşun 7 senelik faizi ise yaklaşık 40 milyon kuruştı. Bu miktar toplam tutardan düşüldüğünde arada 28 milyon kuruşluk fark kalacaktı. Rus elçisi Osmanlı temsilcilerinin faiz hesabına hak verse de Babıali'nin kalan tazminat tutarı hesaplamasına karşı çıkmıştı. Osmanlı tarafı Macar altınının kurunu 32 kuruştan hesaplamıştı. Rus tarafı ise Macar altınının Dersaadet'teki piyasa kuru olan 45 kuruş üzerinden hesaplamaktaydı. Bu hesaplama 4 milyon Macar altını, 180 milyon kuruş etmekteydi. Yani Osmanlı Devleti 60 milyon kuruş ödeme yapsa, 40 milyon kuruş da faiz miktarı olarak bakiyeden düşürülse dahi arada 80 milyon kuruş gibi ciddi bir fark kalacaktı. Dolayısıyla Ruslar İstanbul idaresinin bu teklifine sıcak bakmamıştı. Sultan II. Mahmud bürokratlarına bu konunun peşini bırakmalarını yönünde talimat vermişti (BOA. HAT. 1026/42774).

Peşin ödeme karşılığında tazminatta indirim yapılması konusunda Sultanın talimatı çerçevesinde temaslar sürdürüldü. II. Mahmud devreye girerek iki ülke arasındaki dostluk ve ittifak gereği bu konunun tekrar ele alınması talebini I. Nikola'ya iletmış Çar da bu talebe olumlu karşılık vermişti. Zira Ruslar savaş esnasında Fransa, İngiltere ve Hollanda'dan borç almıştı. Tazminat ödemesinin vadesi uzadıkça bu borca mahsuben ödemeleri gereken faiz vb. masraflar artacaktı. Bu bağlamda Ruslar peşin ödeme karşılığında masraflarında ortaya çıkacak düşüşü de hesaba katarak yeni bir değerlendirme yapma kararı almıştı. Ancak yeni bir pazarlık süreci olmayacağı, Rus tarafının hazırlayacağı bir ödeme planı çerçevesinde sürecin yürüyeceği bildirilmişti. Kalan 4 milyon Macar altını, yani Rusların hesabıyla 180 milyon kuruş tazminat namına; ikinci taksit döneminde 10 milyon kuruş ödeme yapılmıştı. Rus tarafının hazırladığı ödeme planına göre; cari 170 milyon kuruşluk borçtan 90 milyon kuruş daha indirim yapılmıştı. Kalan 80 milyon kuruşun 5 ay içerisinde ödenmesi halinde ise savaş tazminatı meselesi kapanmış olacaktı. Ödemeler aşağıdaki plan çerçevesinde Osmanlı paraları cinsinden Dersaadet'te bulunan Rus elçiliğine yapılacaktı. Bu ödemenin tamamlanması ile Silistre Kalesi tahliye edilip idaresi Osmanlı memurlarına devredilecekti (BOA. HAT. 1026/42774). Osmanlı Devleti, Rusların bu teklifini kabul etti. İngiltere Hariciye Nazırı Lord Palmerston da taraflar arasındaki bu uzlaşa sebebiyle memnuniyetlerini iletmışti (BOA. HAT. 1046/43199-A; BOA. HAT. 1044/43159-D; BOA. HAT. 1182/46669-C).

Tablo 4: Tazminatın Kalanı İçin Rus Tarafının Sunduğu Ödeme Planı

Tarih	Ödeme tutarı (Kuruş)
20-30 Mart 1836 tarihine kadar (senet imzalandıktan 5 gün sonra)	25 milyon
5 Nisan 1836	8,5 milyon
5 Haziran 1836	16,5 milyon
15 Ağustos 1836'ya kadar (5 Haziran'dan itibaren)	30 milyon
Toplam	80 milyon

Osmanlı Devleti savaş tazminatının kalan kısmını daha önce gündeme gelen dış borçlanma ile değil, iç borçlanma yoluyla finanse etmeye karar vermişti. Bu bağlamda ilk kez 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının yarattığı masrafları karşılamak üzere; 1775 yılındaki gibi, esham⁷ ihraç etme kararı alındı.⁸ Tazminatın bir kısmının Dersaadet Emtia Gümrüğü malı karşılık gösterilerek çıkarılacak 2 milyon kuruşluk esham ihracı ile ödenmesi planlanmıştı. Bu eshamın 500 bin kuruşluk kısmı için cari gümrük tarifeleri fazlası, 1,5 milyon kuruşluk kısmı için de gelecekte oluşacak tarife fazlalıkları karşılık olarak gösterilecekti.⁹ Gelecek yıllarda oluşacak cari fazlaya dayanacak eshamın teknik olarak ihracı mümkün olmadığından bunlara karşılık bazı hazinelerden borç alınması kararlaştırılmıştı. Bu bağlamda ileride ihraç edilecek eshamın; 1 milyon kuruşluk kısmına karşılık Mansure Hazinesi¹⁰'nden 10 milyon kuruş alınması, 500 bin kuruşluk kısmının hangi hazineden karşılanacağını ise Defterdar ve Darphane Nazırı tarafından belirlenmesi kararlaştırılmıştı (BOA. HAT. 1026/42758).

Ödemenin Osmanlı paraları ile yapılması konusunda taraflar anlaşmış olsalar da, paranın cinsi konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştı. Babıalı ödemeyi gerçek değeri nominal değerinin %40-50'sine tekabül eden "meskukat-ı mağuşe" grubu olarak adlandırılan beşlik, altılık ve alt birimlerden oluşan gümüş kuruşlar ile yapmak istemişti. Bu cins paralar I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı para piyasasının en önemli sorunlarından biri olacaktı (Al ve Akar, 2014: 81-83).¹¹ Ruslar temelde bu para grubunun değerli maden içerikleri düşük olduğundan, bunlarla yapılacak bir ödemeyi kabul etmek istememişti. Çünkü reel olarak almaları gereken meblağdan daha azını almış olacaktı. Ruslar ödemelerin poliçeler yoluyla yapılmasını istemişti. Poliçeler hem kalpazanlık ürünü ve sağlam olmayan paralara karşı güvenliydi hem de taşıma maliyetlerini ortadan kaldırmaktaydı (BOA. HR. SYS. 1187/1). Yapılan görüşmelerden sonra Osmanlı tarafı ödemeleri olabildiğince altın cinsinden yapmayı taahhüt etmişti. Ancak zaruret halinde "altılık" benzeri sikkeler ile ödemeler yapılabileceği şerhi de düşülmüştü (BOA. HAT. 1026/42772). Osmanlı Devleti yeni ödeme planı çerçevesinde tazminatın ilk iki parçası olan 33,5 milyon kuruşu iki seferde ödemişti (BOA. HAT. 1590/25: 4). Anlaşma uyarınca son ödeme tarihi olan 15 Ağustos'a kadar, Osmanlı Devleti iç kaynaklarını seferber etmek suretiyle savaş tazminatına mahsuben yapması gereken ödemeyi tamamlamış, 21 Ağustos'ta

⁷ Bir iç borçlanma senedi türü.

⁸ Mehmet Genç, "Esham", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul, 1995, s.376.

⁹ Bu dönemde çıkarılan eshamdan 10-12 kata kadar getiri elde edilebiliyordu. Yani çıkarılan 2 milyon kuruşluk eshamdan 20-24 milyon kuruş kadar getiri elde edilebileceği tahmin edilebilir.

¹⁰ "Asakir-i Mansure-i Muhammediye Hazinesi", önceki "Mukataat Hazinesi". Asakir-i mansure ordusunun masraflarından sorumlu hazinedir.

¹¹ Beşlik 5 kuruş olup, alt birimleri; 5 kuruş, 2,5 kuruş, 1 kuruş, 20 para, 10 paradır. Altılık ise 6 kuruş olup, alt birimleri; 3 kuruş ve 1,5 kuruştur.

da Rus elçisi Boutenev savaş tazminatı ödemelerinin tamamlandığına dair haberi Petersburg'a bildirmiştir (BOA. HAT. 1046/43197-A; BOA. HAT. 1046/43197; BOA. HR. SYS. 1187/1: 32-33).

I. Nikola verilen taahhütlerin yerine getirilmesinden ve Edirne Anlaşması ile kapanmayan tek mesele olan savaş tazminatı meselesinin dostluk çerçevesinde çözülmesinden dolayı duyduğu memnuniyeti iletirken; Silistre Kalesi'nin içerisinde bulunan top, barut vs. ile beraber Osmanlı Devleti'ne teslim edilmesi konusunda da talimat vermişti (BOA. HR. SYS. 1187/1: 33). Osmanlı Devleti'nin Paris Büyükelçisi Mustafa Reşid Bey'den gelen şifreli takirde savaş tazminatı ve Silistre meselesinin çözülmesinin Fransa'da olumlu karşılandığı, yapılan indirim sebebiyle Rusya'nın gizli bir menfaat elde edip etmediğinin sorgulandığını, kendisinin ise böyle bir durum olmadığını belirttiğini bildirmişti. Avusturya Devleti temsilcileri de Silistre meselesinin çözülmesi sebebiyle Osmanlı Devleti'ni tebrik ederken, tüm Avrupa'da, özellikle de İngiltere'de bu mesele yoğun şekilde konuşulmuştu (BOA. HAT. 1047/43207).

İmzalandığı tarih itibarıyla Osmanlı Devleti'nin Edirne Antlaşması uyarınca ticaret ve savaş tazminatı namına ödemesi gereken tutar; Osmanlı parası cinsinden 345 milyon kuruştur. Süreç içerisinde Rusya'nın yaptığı indirimler neticesinde Osmanlı Devleti yaklaşık 7 yıl içerisinde 169 milyon 400 bin kuruş ödeyerek tazminat meselesini çözmüştü. Elimizde söz konusu döneme ait toplu bütçe rakamlarının olmayışı, fiilen ödenen bu meblağın Osmanlı maliyesi için ne ifade ettiğine dair tam bir hesaplama yapılmasını olanaksız kılmaktadır. Bu konuda kullanabileceğimiz en yakın tarihli mali büyüklük Cezar'ın 1838 yılı için bazı hazinelerin giderlerinin toplamını ifade eden 342 milyon kuruşluk tutardır (Cezar, 1986: 280). Tazminat ödemelerini bu tutar çerçevesinde değerlendirdiğimizde; 7 yılda yıllık ortalama 24 milyon 200 bin kuruş ödeme yapıldığı, bunun da 1838 yılı için hesaplanan toplam giderlerin %7.1'ine denk geldiği görülmektedir. Tazminat meselesini çözüme kavuşturmak üzere 1836 senesinde yapılan toplu ödemeler ayrıca değerlendirilecek olursa; 5 ay içerisinde gerçekleştirilen 80 milyon kuruşluk ödemenin toplam giderlerin %23.5'ine denk geldiği görülecektir.

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti açısından 1828-29 Rus Savaşı oldukça yıkıcı olmuştur. Yüzyılın başından itibaren gerçekleşen isyanlar ile mücadele ve Yeniçeri Ocağı yerine yeni ordunun kurulması gibi reformlar, kamu giderlerini arttırmaya başlamıştı. Rusya ile girişilen savaş Osmanlı Devleti'nin mali sorunlarını derinleştirirken, savaş sonrasında imzalanan Edirne Antlaşması ile de Babıali ödemesi mümkün olmayan 10 milyon Macar altınlık bir savaş tazminatını ve 1,5 milyon Macar altınlık ticaret tazminatını ödemeyi kabul etmek durumunda kalmıştı. Ödenemeyecek derecede ağır bir tazminat olması Rusya'nın bunu Osmanlı Devleti üzerinde politik bir baskı aracı olarak kullanmasına olanak sağlamıştı.

Rus tarafı kimi zaman Yunanistan'ın bağımsızlığı konusunda Londra Protokolü'nün kabulü gibi Osmanlı Devleti'nin verdiği bir taviz karşılığında, kimi zaman da tazminat tutarının gerçekçi bir meblağ olmadığını göz önünde bulundurarak savaş tazminatında indirimlere gitmiştir. Bu indirimler ve ödeme planında güncellemeler yapılmasaydı sürecin tıkanması ve tekrar savaş durumuna dönülmesi söz konusu olabilirdi. Rusya stratejik olarak yaptığı bu indirimleri dahi dostane bir tutum veya bir lütf gibi lanse etmişti. Osmanlı Devleti ise pragmatik davranarak mümkün olduğunca az ödeme yaparak tazminat meselesini çözmeye çalışmıştı.

Babıali (ticaret ve savaş tazminatı birlikte) 11,5 milyon Macar altını tutarındaki tazminata mahsuben toplam 4,5-5 milyon Macar altınına tekabül eden bir ödeme yaparak meseleyi çözmüştü. Bu sürecin dış borçlanmaya gidilmeden atlatılmış olması ilerde büyük bir başarı olarak değerlendirilecekti. Ancak süreç Osmanlı Devleti'nin gelirlerinin önemli bir kısmının tarihsel olarak tehdit olarak görülen bir ülkeye akmasına sebep olurken, aynı zamanda içeride de reformların sekteye uğramasına ve Osmanlı para sisteminin ciddi anlamda bozulmasına sebep olmuştu. Özellikle 1828-32 yılları

arasında başvuru alan tağşişler Osmanlı Devleti'ne kısa vadede gelir getirmiş ve tazminat ödemelerinin aşındırılmasını sağlamış olsa da orta vadede enflasyonist bir ortam oluşturmuştu.

Tazminat ödemeleri devam ederken çıkan Mehmet Ali Paşa isyanı karşısında Osmanlı Devleti'nin ve ordularının düştüğü acizyet devletin mali açıdan ne kadar zayıfladığına dair önemli bir göstergedir. Bu süreçte Avrupa Devletleri, Osmanlı Devleti'ne beklediği desteği vermeyince İstanbul idaresi de Rusların desteğini alarak Mehmet Ali Paşa isyanını dolaylı yoldan bertaraf etmişti. Bu politika ile hem varlığına yönelik tehdidi ortadan kaldırmış, hem de Rusya ile yakınlaşmasından rahatsız olan Avrupa devletlerinin dış politikalarının rotasının Osmanlı Devleti lehine değişmesine neden olmuştu.

Babıali bu dönemde varlığına yönelik büyük askeri tehditleri bir şekilde bertaraf etmiş, üzerinde politik bir baskı aracı olarak duran tazminat sorununu da çözmüştür. İngiltere ve Fransa gibi devletlerin Osmanlı Devleti'ni destekler bir pozisyon alması ile de yeni dönemde reformlar için uygun bir iklim ortaya çıkmıştır. Ancak yüzyılın kalan kısmında da bir istikrar ortamı oluşmamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısının başında yine Ruslara karşı girişilen Kırım Savaşı'nın finansmanı için Osmanlı Devleti bu defa dış borçlanmaya gitmek zorunda kalacaktı. 1877-78 yılında Ruslarla yeni bir savaş daha gerçekleşti. Her iki savaş da zikredilen yarım yüzyıllık dönemde Osmanlı maliyesinin dengelerini ciddi anlamda bozan iki önemli olay olarak tarihe geçmiştir.

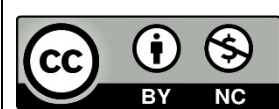
KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Hat

- HAT. 365/20176, 19 Mayıs 1833. HAT. 1044/43159-C, 16 Nisan 1836.
HAT. 370/20368, 18 Mayıs 1833. HAT. 1045/43189, 30 Mayıs 1832.
HAT. 370/20368-C, 18 Mayıs 1833. HAT. 1045/43182-A, 21 Haziran 1830.
HAT. 567/27810, 23 Temmuz 1830. HAT. 1045/43182, 21 Haziran 1830.
HAT. 567/27810-A, 24 Temmuz 1830. HAT. 1046/43191-A, 21 Haziran 1830.
HAT. 610/29972, 9 Nisan 1830. HAT. 1046/43197-A, 15 Eylül 1836.
HAT. 1009/42401-J, 21 Haziran 1830. HAT. 1046/43197, 15 Mart 1839.
HAT. 1009/42401, 21 Haziran 1830. HAT. 1046/43199-A, 4 Nisan 1836.
HAT. 1023/42719, 21 Haziran 1830. HAT. 1046/43199-B, 3 Şubat 1830.
HAT. 1026/42758, 28 Nisan 1835. HAT. 1046/43200, 19 Mayıs 1833.
HAT. 1026/42772, 16 Nisan 1836. HAT. 1047/43207, 1 Mayıs 1836.
HAT. 1028-42798, 16 Mart 1830. HAT. 1047/43216, 4 Eylül 1829.
HAT. 1034/42922, 19 Mayıs 1833. HAT. 1047/43219, 30 Mayıs 1832.
HAT. 1035/42935, 21 Haziran 1830. HAT. 1048/43253, 2 Temmuz 1829.
HAT. 1040/43041, 28 Nisan 1835. HAT. 1050/43271-B, 10 Haziran 1831.
HAT. 1040/43059-A, 9 Mayıs 1834. HAT. 1050/43271-A, 2 Temmuz 1829.
HAT. 1040/43059, 9 Mayıs 1834. HAT. 1050/43271, 2 Temmuz 1829.
HAT. 1040/43062-A, 9 Mayıs 1834. HAT. 1051/43294, 21 Haziran 1830.
HAT. 1041/43068, 18 Mart 1830. HAT. 1051/43285-A, 14 Ekim 1830.
HAT. 1042-43126, 2 Temmuz 1829. HAT. 1051/43285, 10 Haziran 1831.
HAT. 1026/42774, 16 Nisan 1836. HAT. 1051/43297, 30 Mayıs 1832.
HAT. 1042/43135, 21 Haziran 1830. HAT. 1052/43312, 21 Haziran 1830.
HAT. 1042/43126, 2 Temmuz 1829. HAT. 1052/43343, 10 Haziran 1830.
HAT. 1042/43135, 21 Haziran 1830. HAT. 1053/43366, 30 Mayıs 1832.
HAT. 1043/43142-A, 2 Temmuz 1829. HAT. 1053/43366, 30 Mayıs 1830.
HAT. 1043/43142, 2 Temmuz 1829. HAT. 1053/43371, 10 Haziran 1831.
HAT. 1044/43156, 16 Eylül 1830. HAT. 1053/43401, 10 Haziran 1831.
HAT. 1044/43172, 19 Mayıs 1833. HAT. 1054/43416, 23 Mayıs 1830.
HAT. 1044/43159-D, 27 Mart 1836. HAT. 1168/46216, 10 Haziran 1831.
HAT. 1044/43166, 21 Haziran 1830. HAT. 1182/46669-C, 7 Mayıs 1836.
HAT. 1044/43172, 19 Mayıs 1833. HAT. 1186/46761, 21 Haziran 1830.
HAT. 1044/43159-D 27 Mart 1836. HAT. 1220/47731-Ğ, 10 Haziran 1831.

- HAT. 1221/47760, 10 Haziran 1831.
HAT. 1231/47985, 28 Nisan 1835.
HAT. 1534/42914, 21 Haziran 1830.
HAT. 1579/29-3, 4 Kasım 1829.
HAT. 1579/29, 17 Nisan 1830.
HAT. 1590/25, 16 Nisan 1835.
HAT. 1590/25, s.4, 16 Nisan 1835.
HR. SYS. 1678/2/3. 22 Ocak 1834.
HR. SYS. 1678/2/5. 23 Mart 1834.
HR. SYS. 1187/1/6.
HR. SYS. 1187/1-18. 7 Mayıs 1831.
HR. SYS. 1187/1/22-24, 7 Aralık 1831.
HR. SYS. 1187/1/25. 10 Mart 1832.
HR. SYS. 1187/1/27. 2 Temmuz 1829.
HR. SYS. 1187/1/28. 7 Aralık 1832.
HR. SYS. 1187/1/32. 19 Eylül 1836.
HR. SYS. 1187/1/33. 7 Eylül 1836.
HR. SYS. 1187/1/34. 21 Ekim 1836.
HR. SYS. 2920/19. 4 Mart 1833.
TS.MA.e. 540-13. (TSMA:2673/8) 10 Haziran 1831
TS.MA.d. 789. 10 Haziran 1831

- Aksan, V. (2017). Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
AL, H., ve Akar Ş. K. (2014). Osmanlı Para Reformu. Ankara: TCMB Yayınları.
Anderson, M. S. (2001). Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Armaoğlu, F. (2017). 19.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914. İstanbul: Timaş Yayınları.
Cezar, Y. (1986). Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi 18. yy'dan Tanzimat'a Mali Tarih. Alan Yayıncılık
Driault, E. (1921). La Question d'Orient (Depuis Ses Origines Jusqu'a la Paix de Sevres). Paris.
Efendi, A. L. (1999). Vak'avinus Ahmet Lütfi Efendi Tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Genç, M. (1995). Esham. TDV İslam Ansiklopedisi (Cilt 11, 376-380. ss.), İstanbul.
Karal, E. Z. (1988). Osmanlı Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
Mecmua-i Muahedat. (1928) İstanbul: Ceride-i Askeriyye Matbaası.
Pamuk, Ş. (2007).Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
Paşa, M. N. (2008). Netayicü'l-Vukuat Kurumlarıyla Osmanlı Tarihi. Ankara: Birleşik Yayınevi.
Pillar, P. R. (1983). Negotiating Peace War Termination as a Bargaining Process. New Jersey: Princeton University Press.
Şirokarod, A. B. (2009). Rusların gözünden 240 yıl kıran kırana Osmanlı-Rus savaşları: Kırım Balkanlar-93 harbi ve Sarıkamış. İstanbul: Selenge Yayınları.
Turan, Ş. (1951). 1829 Edirne Antlaşması. Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, (9) 111-151.

EXTENDED ABSTRACT

Fiscal Consequences of the Ottoman-Russian War of 1828-29: The Issue of Trade and War Reparations

Especially the war and trade reparations paid by the Ottoman Empire after the Ottoman-Russian war of 1828-29 is the main focus of this study. In this study, the processes of trade and war reparation payments were discussed in detail, chronologically, by making use of documents related to the period, especially Hatt-ı Hümayun's (documents containing the Sultan's correspondence with bureaucrats) from T.R. Presidency Directorate of State Archives. For each installment period, topics like the pursuit of different options for the financing of the compensation payment, policy ideas that were implemented or not implemented, exchange rate discussions, realization of compensation payments, and eviction processes after compensation payments were examined.

The Treaty of Adrianople was signed at the end of the Ottoman-Russian war of 1828-29, which resulted in a decisive victory for Russia. In the Treaty of Adrianople, the articles regarding the Ottoman State's payment of war and trade reparation to Russia in the amount of 11.5 million Hungarian gold coins constituted the biggest fiscal result of the war for the Ottoman State. It was foreseen from the beginning that this amount exceeded the Ottoman State's ability to pay. However, during the treaty negotiations, Russia did not look favorably to any reduction based on its strong hand as the winning side. Russia was also aware that it would not be able to fully collect this amount. It preferred to make the discounts in return for political concessions during the periods when the Ottoman Empire would be in a more difficult situation after the start of the payment process. For example, in return for the Ottoman Empire's signing of the London Protocol on the independence of Greece, the Russian Emperor Nicholas I forgave 1 million Hungarian gold coins from the war reparations. Until the issue of reparations was resolved and completely disappeared, Russia always used this heavy obligation of reparations to the Ottoman Empire as a financial-political pressure tool.

Starting with the initial installments, the Ottoman Empire had difficulties financing the reparation installments. While there were delays in payments from time to time, payments also stopped completely from time to time. The Ottoman Empire resolved the reparation issue by paying a total of 4.5-5 million Hungarian gold coins, after the discounts made for trade and war reparations, which were initially determined as 11.5 million Hungarian gold coins (1.5 million Hungarian gold coins for trade compensation and 10 million Hungarian gold coins for war reparation). Although the Ottoman Empire put it on its agenda for a while, it did not do foreign borrowing to finance this heavy war reparation. The Ottoman Empire tried to pay this amount by squeezing the resources of public and private individuals, debaseing of Ottoman coinage, and the revenues it generating through domestic debt securities. A part of the payment was made with the amount coming from the "mükafat-i nakdiye", which was decided to be paid by Greece to the Ottoman Empire. The constant debasement of Ottoman coins in this period, although it allowed the short-term revenue of the state to increase a little and the installments paid to Russia to be eroded a little due to the exchange rate difference, it ultimately caused the Ottoman money to become disreputable and the monetary system to become unstable. Due to the difficulty of obtaining Hungarian gold, the Ottoman Empire had agreed with Russia to make the reparation payments in equivalent Ottoman currency (Sikke-i hasene). However, the continuous and rapid depreciation of the Ottoman currency resulted in a considerable difference between the official exchange rate and the market rate in each installment period. In other words, the issue of how many "Ottoman pennies" would be equivalent to 1 Hungarian gold coin was a constant matter of debate. This situation continued from the beginning to the end of the reparation payments.

Under these conditions, the Ottoman Empire first paid the trade reparation of 1.5 million Hungarian gold coins, albeit with some delay. In the war reparation payments, which started later, the delays increased even more. The Ottoman Empire was only able to pay 25% of the installment at the end of the one year extension of the first installment deadline, which was already an extension of the original one year deadline. The remaining part of the first installment was completed with the amount received from “mükafat-ı nakdiye”. Similar payment problems were experienced in the next installment. With the revolt of the Egyptian Governor, Mehmet Ali Pasha, the payments stopped completely. With the support of Russia, the Ottoman Empire was able to overcome this rebellion and continue its existence. In this process, the weakening situation of the Ottoman Empire and the fact that the Ottoman Empire-Russia relationship turned into an alliance prepared a suitable ground for the reparation issue to be finalized and eliminated. After a new restructuring, which included a cancellation of approximately half of the remaining part of the reparation payment, the Ottoman State paid the determined amount within six months and the issue of reparations were resolved.

The revolt of the Egyptian Governor Mehmet Ali Pasha revealed how much the Ottoman State was weakened by the reparations that the Ottoman State was obliged to pay through the Treaty of Adrianople. Intense reform initiatives that started before the war were already putting an additional burden on the Ottoman State's finances. The war with Russia then deepened the financial crisis. After the war, the Ottoman Empire had to transfer a significant part of the resources, which it could spend to heal the wounds of the war, as reparations to Russia, which historically constantly threatened it. During the Mehmet Ali Pasha Revolt, the Ottoman armies were not able to show any resistance, and Mehmet Ali Pasha's armies advanced very quickly into Anatolia. The Ottoman Empire overcame this rebellion, which became a great threat to its existence, only by pursuing a policy of balance between the European States and through the protection of Russia.

During the reparation payments, the incomes of both the state and the citizens, especially those groups with better financial situations, such as bureaucrats and merchants, were utilized. The future revenues of some government treasuries were used as collateral for the domestic debt securities issued. In other words, actors such as the state and the owners of capital, who could affect the economic activity the most, were harmed by the reparation payment process. In addition to this, the debasement of currency that the state constantly resorted to in order to overcome the financial difficulties encountered in this process destabilized the monetary system and caused an inflationary environment. The fact that the Ottoman Empire was able to solve the reparation issue without resorting to foreign borrowing under these conditions was considered a great success. In the following period, with countries such as Britain and France taking a position supporting the Ottoman Empire, a suitable climate for reforms emerged. However, there was no stability during the rest of the century either. At the beginning of the second half of the 19th century, the Ottoman Empire had to resort to foreign borrowing this time to finance the Crimean War against the Russians. In 1877-78, Ottoman Empire went into war with the Russians again. Both wars went down in history as two important events that seriously disrupted the balance of Ottoman finances in the aforementioned half-century period.